

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Bakalářská práce

2022

Klára Jiříčková

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Mezinárodní sociální a humanitární práce

Klára Jiříčková

*Informovanost žáků středních škol o dobrovolnictví v
sociálních službách*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Jakub Doležel, Th.D.

2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 2.11.2022

Klára Jiříčková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce, ThLic. Jakubu Doleželovi, Th.D., za trpělivou spolupráci, odborné připomínky a cenné rady, které mi v průběhu tvorby práce poskytoval. Dále bych chtěla poděkovat také všem respondentům, kteří si udělali čas na vyplnění mého dotazníku, a pomohli mi tak zrealizovat výzkum, který je součástí této práce.

Obsah

Úvod.....	11
1 Dobrovolnictví v sociálních službách	12
1.1 Vymezení pojmu dobrovolnictví	12
1.2 Legislativní rámec dobrovolnictví v sociálních službách.....	13
1.3 Význam dobrovolnictví v sociálních službách	14
2 Informovanost a další faktory ovlivňující dobrovolnictví.....	19
2.1 Externí faktory	21
2.2 Intrapersonální faktory	23
2.2.1 Informovanost	25
3 Výzkumná část	27
3.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	27
3.2 Použité metody	28
3.3 Popis výzkumného souboru.....	29
3.4 Způsob zpracování dat.....	30
3.5 Výsledky výzkumu	30
Závěr.....	39
Zdroje použité literatury	43
Anotace.....	47
Seznam tabulek a grafů	49
Seznam příloh.....	51
Přílohy	53

Úvod

Tato práce se věnuje tématu dobrovolnictví v sociálních službách, konkrétně otázce současného stavu informovanosti žáků středních škol o dobrovolnictví v této oblasti. Jde o poměrně úzce vymezenou problematiku, která umožňuje bližší porozumění informovanosti, jakožto jednomu z faktorů ovlivňujících celkový rozvoj dobrovolnictví v České republice. A zároveň se zaměřuje na skupinu, které doposud nevěnovaly přílišnou pozornost jiné výzkumy. Cílem práce je zjistit stav informovanosti vzorku žáků středních škol o možnostech a významu dobrovolnické činnosti v sociálních službách.

Teoretická část, zpracovaná formou rešerše odborné literatury, obsahuje dvě kapitoly. První kapitola vymezuje samotný pojem dobrovolnictví, popisuje legislativní rámec dobrovolnictví v kontextu sociálních služeb v České republice, a dále uvádí jeho možné podoby a také benefity, které přináší dobrovolníkům, poskytovatelům sociálních služeb, klientům těchto služeb a širší společnosti. Druhá kapitola teoretické části je věnována faktorům, které ovlivňují míru dobrovolnictví ve společnosti s důrazem na informovanost, její roli a provázanost s ostatními faktory. Přičemž informovanost je v kontextu této práce pojímána jako množství informací, kterými sledovaná skupina disponuje, a které může šířit (Tomek, 2017, [online]).

Výzkumná část této práce následně popisuje, v jaké míře jsou žáci středních škol informováni o přínosech dobrovolnictví v sociálních službách, o možnostech, jak se do tohoto druhu dobrovolnictví zapojit, a v neposlední řadě také zobrazuje, jakými způsoby se dané informace k žákům dostaly. Uvedená data jsou prezentována na základě výsledků kvantitativního výzkumu, zprostředkovaného dotazníkovým šetřením, kterého se v průběhu října 2022 zúčastnilo celkem 647 žáků středních škol na území Jihomoravského kraje.

Téma této práce vychází mimo jiné i z Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice na léta 2020–2029, ve které je mezi specifickými cíli pro dané období uveden i cíl „*Informovat širokou veřejnost o celospolečenském významu dobrovolnictví a dárcovství*“ (MVČR, Koncepce rozvoje dobrovolnictví, s. 32, [online]). V popisu tohoto specifického cíle je následně vysvětlen záměr zprostředkovat dané informace žákům základních a středních škol, zavést dobrovolnictví do Rámcových vzdělávacích programů a skrze soustavné a řízené informování učitelů využívat prostředí škol k propagaci dobrovolnictví (MVČR, Koncepce rozvoje dobrovolnictví, s. 32, [online]). K dosavadním poznatkům o motivacích, postojích a bariérách k výkonu dobrovolnické činnosti, které přinesly již dřívější výzkumy, tak tato práce reaguje na otázku, do jaké míry vůbec mají žáci středních škol informace o tom, jakými způsoby a proč by se mohli sami do dobrovolnictví v sociálních službách zapojit. A v souvislosti se zmiňovanou koncepcí také zjišťuje, jakým způsobem se žáci o dobrovolnictví v sociálních službách dozvídají a jaké procento z nich se s tímto tématem setkalo právě v rámci výuky.

1 Dobrovolnictví v sociálních službách

Tato kapitola stručně shrnuje, co přesně se skrývá pod pojmem dobrovolnictví, a v jakých podobách se s ním v dnešní době můžeme setkat. Popisuje legislativní rámec dobrovolnictví v České republice, který navíc zasazuje do specifického kontextu sociálních služeb, a v neposlední řadě také nastiňuje význam dobrovolnictví v sociálních službách skrze konkrétní benefity, které přináší dobrovolníkům, poskytovatelům sociálních služeb, klientům těchto služeb a širší společnosti.

1.1 Vymezení pojmu dobrovolnictví

Nehledě na některé odchylky způsobené sociokulturním kontextem různých zemí a na odlišné preference jednotlivých autorů, pojem dobrovolnictví zpravidla označuje činnost, která je dobrovolná, prospěšná druhým a vykonávaná bez nároku na finanční odměnu. (Dekker, Halman, 2003, s. 1) Někteří autoři při definování dobrovolnictví navíc zdůrazňují podmínku veřejné prospěšnosti. Například Hruška a kol. definují dobrovolnictví jako „*veřejně prospěšnou činnost, která je vykonávána dobrovolníkem ze svobodné vůle, v jeho volném čase a bez nároku na odměnu nebo protislужbu*“ (Hruška a kol., 2018, s. 18, [online]).

V některých případech se v literatuře místo vyzdvižení veřejné prospěšnosti objevuje negativní vymezení dobrovolnictví, pro které platí, že nikdy nesmí zahrnovat činnosti směřující ke členům vlastní domácnosti dobrovolníka. Autoři tak jasně odlišují dobrovolnictví jako projev občanské solidarity a iniciativy od činností vykonávaných jedinci v souvislosti s očekávaným plněním svých společenských rolí v rámci rodiny a profese. Tento typ vymezení dobrovolnictví ve svých dokumentech používá například Mezinárodní organizace práce, která popisuje dobrovolnictví jako neplacenou a dobrovolnou činnost, pro kterou platí, že jednotlivci věnují svůj čas bez nároku na odměnu aktivitám zprostředkovaným určitou organizací, nebo přímo pro ostatní, vždy však mimo domácnost jednotlivce. (Mezinárodní organizace práce, 2011, s. 13 [online]) Definice Mezinárodní organizace práce zahrnuje formální dobrovolnictví, tedy dobrovolnictví, které probíhá v rámci určité organizace nebo je danou organizací zprostředkované, stejně tak jako neformální dobrovolnictví, které může mít podobu sousedské výpomoci či jiných forem dobrovolnictví odehrávajících se mimo organizační kontext. (Pospíšilová in Skovajsa a kol., 2010, s. 125)

Specifickou formou dobrovolnictví je virtuální dobrovolnictví, které může v závislosti na dané situaci spadat do formálního i neformálního dobrovolnictví. Za virtuální dobrovolnictví bývají považovány dobrovolnické aktivity realizované v rámci kybernetického prostoru, zpravidla zahrnující používání komunikačních a informačních technologií (Rochester a kol., 2010, s. 112–113). Může tedy jít například o pomoc s vytvořením a údržbou webové stránky, či pomoc s online propagací fundraisingové kampaně apod. Virtuálnímu dobrovolnictví je v posledních letech věnována pozornost nejen na lokální úrovni ze strany jednotlivých organizací

realizujících dobrovolnické programy, ale i na mezinárodní úrovni. Významnou roli komunikačních a informačních technologií při přinášení nových inovativních forem dobrovolnictví a při zvyšování dostupnosti dobrovolnictví i pro jedince v odlehlých či marginalizovaných oblastech zdůrazňuje i Valné shromáždění Organizace spojených národů (dále jen OSN) ve své Rezoluci přijaté 17. prosince 2015 (Valné shromáždění OSN, 2016, s. 3, [online]).

Zvláštním typem dobrovolnictví je také firemní dobrovolnictví, které svou povahou zcela neodpovídá klasické definici dobrovolnictví. Firemní dobrovolnictví představuje model, v rámci něhož zaměstnavatel poskytuje svým zaměstnancům finanční ohodnocení za čas, který věnují vybraným veřejně prospěšným aktivitám namísto své běžné pracovní náplně. Jde tedy o určitou kombinaci dárcovství ze strany zaměstnavatele a zapojení zaměstnanců do dobrovolnických aktivit, které však nejsou vykonávány bez nároku na finanční odměnu. (Hruška a kol., 2018, s. 299, [online])

1.2 Legislativní rámec dobrovolnictví v sociálních službách

Legislativní oporu pro dobrovolnictví v České republice představuje především Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů. Tento zákon upravuje fungování dobrovolnických aktivit realizovaných v rámci akreditovaných dobrovolnických programů. Akreditaci pro konkrétní dobrovolnický program nebo projekt může podle tohoto zákona udělit Ministerstvo vnitra, a to spolku, obecně prospěšné společnosti, ústavu, nadaci, nadačnímu fondu, sociálnímu družstvu, církvi, náboženské společnosti nebo právnické osobě církve. Akreditace je platná po dobu čtyř let, vždy za předpokladu splnění podmínek uložených daným zákonem. (Zákon č. 198, § 6)

Zákon umožňuje organizacím využít dotace na pojištění, školení a evidenci dobrovolníků, případně na některé další výdaje související s realizací dobrovolnického programu. (Zákon č. 198, § 11) Zároveň také definuje povinnosti, které plynou organizacím z udělení akreditace, ty se týkají především zajištění bezpečného zacházení s dobrovolníky. A v neposlední řadě zákon také garantuje určité státem poskytované benefity pro samotné dobrovolníky. (Zákon č. 198, § 4–11)

Jak už bylo zmíněno výše, zákon o dobrovolnické službě upravuje dobrovolnictví v rámci akreditovaných programů, zároveň ale nevylučuje možnost fungování dobrovolnictví mimo akreditované programy. Organizace se tedy stále mohou rozhodnout provozovat dobrovolnické programy i bez akreditace, a v takovém případě se na ně zákon o dobrovolnické službě nevztahuje. (HESTIA, 2012, s. 15, [online]) I mimo akreditaci se ale u formálního dobrovolnictví předpokládá uzavření dobrovolnické smlouvy, v případě neformálního dobrovolnictví autoři mluví o uzavření ústní občanskoprávní smlouvy o dobrovolné výpomoci. V oblastech, které neupravuje zákon o dobrovolnické službě, se tedy používá nový Občanský zákoník (Hruška a kol., 2018, s. 12, [online]) a další právní předpisy související se specifiky daného dobrovolnického programu a prostředím, ve kterém je realizován.

Sociální služba, kterou zákon o sociálních službách definuje jako „*činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení*“ (Zákon č. 108, § 3), je jedním z příkladů takto specifického kontextu, který podléhá dalším legislativním opatřením. Sociální sféra patří spolu se zdravotnictvím k nejvýznamnějším oblastem, ve kterých se v České republice dobrovolníci angažují. V obou případech jde však o oblasti, které vyžadují profesionální řízení dobrovolníků nezbytné pro dodržování všech legislativních i etických norem, které se k řízení a provozu těchto služeb pojí. (HESTIA, 2012, s. 4, [online])

„*Oproti jiným oblastem dobrovolnictví jsou sociální služby specifické svým rozsahem, klientelou i samotným cílem služby.*“ (HESTIA, 2012, s. 5, [online]) Je tedy nezbytné, aby dobrovolnictví v sociálních službách probíhalo v souladu s předpisy upravujícími působnost osob podílejících se na zajištění provozu a poskytování sociální služby. Akreditované programy se vždy řídí zákonem o dobrovolnické službě. Dobrovolnictví v režimu mimo akreditaci tomuto zákonu nepodléhá, přesto však není zcela osvobozeno od právně stanovených podmínek souvisejících s prostředím služby. Dobrovolníci jsou z právního hlediska považováni za fyzické osoby, které nejsou s poskytovatelem sociální služby v pracovně právním vztahu a jejich působení podléhá požadavkům standardu kvality sociálních služeb č. 9. Poskytovatel sociální služby je tedy v takovémto případě povinen mít písemně zpracovaná vnitřní pravidla pro přijímání, zaškolení a působení dobrovolníků, a těmito pravidly se řídit. (Vyhláška č. 505/2006 Sb., Příloha č. 2; HESTIA, 2012, s. 14–15, [online])

1.3 Význam dobrovolnictví v sociálních službách

Prokazatelné přínosy dobrovolnictví nejsou v odborné literatuře ani zdaleka novým tématem. Mnoho výzkumů předkládá důkazy o benefitech plynoucích z dobrovolnictví pro organizace realizující dobrovolnické programy, pro samotné dobrovolníky i širší společnost. Pokud se konkrétněji zaměříme na dobrovolnictví v sociální sféře, můžeme pozorovat, že dobrovolnictví má schopnost přispívat k řešení sociálních problémů, a to buď přímým zprostředkováním služby nebo pomoci, posilováním sociální soudržnosti, lobováním za systémové změny či poskytováním možnosti smysluplně využít svůj čas a schopnosti pro veřejně prospěšné cíle (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 183). Někteří autoři dokonce věří, že dobrovolnictví může ulevit přetíženému sociálnímu státu (Rifkin in Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 183), což je jeden z důvodů, proč dobrovolnictví hraje důležitou roli nejen v sociální sféře obecně, ale i přímo v sociálních službách, po nichž je stále vyšší poptávka.

Očekávání pojící se k roli dobrovolníků jsou ve většině vyspělých sociálních států vyšší než kdy dřív (Hardill a Baines in Van Bochove a kol., 2016, s. 394, [on-line]), a přestože se v České republice na některých místech stále lze setkat se „*zdeděnou nedůvěrou vůči „laikům*“ v *institucionalizovaných službách*“ (HESTIA, 2012, s. 6, [on-line]), i u nás je viditelná snaha rozvíjet a profesionalizovat oblast dobrovolnictví a stále více dobrovolníků zapojovat i do dobrovolnických programů sociálních služeb. Podle Van Bochove a kol. (2016, s. 394, [on-

line]) dochází ke zvyšujícímu se zapojování dobrovolníků v sociálních službách primárně ze čtyř hlavních důvodů. Tím prvním je snaha vyplnit mezeru, která vzniká v důsledku úsporných politických opatření vlád a současně rostoucí poptávce po sociálních službách. Dále je dobrovolnictví podporováno pro svoji schopnost pozitivně formovat občany zapojené v dobrovolnictví, a tím posilovat celospolečenskou kohezi a solidaritu. Třetím důvodem je vnímání dobrovolnictví jako klíčového prvku ke zplnomocňování občanů. Za předpokladu, že se zranitelní jedinci zapojí do dobrovolnictví, získávají novou možnost participace ve své komunitě, rozšiřují svůj sociální kapitál, a stávají se tak méně závislými na podpoře státu. Posledním důvodem je pak snaha o efektivnější spolupráci mezi vládami a neziskovým sektorem skrze podporu dobrovolnictví.

Z pohledu poskytovatele sociální služby může dobrovolnictví přinášet benefity vyplývající z již zmiňovaného kvantitativního navýšení kapacity poskytovatele. (HESTIA, 2012, s. 5, [on-line]) Jedním z těchto benefitů může být například snižování pravděpodobnosti výskytu rizikových situací, které mohou vznikat v důsledku neúměrného pracovního vyčerpání profesionálních zaměstnanců. Dobrovolnictví může znamenat také rozšíření činností zahrnutých do poskytované služby, především v rámci aktivizačních činností. Dále přítomnost dobrovolníků pozitivně ovlivňuje finanční bilanci, za předpokladu profesionálního řízení dobrovolníci totiž svou prací průměrně odpracují ekvivalent dvojnásobku až čtyřnásobku platu koordinátora dobrovolníků (Tošner, 2014, s. 5, [on-line]).

Zároveň je však důležité nezapomínat, že snížení pracovní zátěže není jedinou výhodou, kterou dobrovolníci přinášejí. Kvalitu poskytovaných služeb může dobrovolník zvyšovat různými způsoby, mimo jiné i tím, že svou pozorností a snahou pomáhá „*udržet klientovi vědomí jeho osobní důstojnosti a hodnoty*“. (HESTIA, 2012, s. 5, [on-line]) Dobrovolníci mohou být navíc „*nositeli nejen pomoci, ale také lidskosti a tvořivosti, poskytují pomoc nejen při plnění poslání organizace, ale nabízejí nové pohledy na řešení problémů a zpětnou vazbu zabraňující stereotypnímu výkonu*.“ (HESTIA, 2012, s. 4, [on-line]) A v ideálním případě, tedy za předpokladu dostatku dobrovolníků, profesionálního řízení dobrovolníků a spolupráce se sociálním pracovníkem, kdy řízení dobrovolníků může probíhat způsobem, který reaguje na individuální plány klientů, má dobrovolnictví potenciál také napomáhat klientům k postupnému naplňování stanovených cílů.

Tato situace je samozřejmě velmi náročná na vhodné nastavení hranic mezi dobrovolníky a profesionálními zaměstnanci. Pokud by ale sociální pracovník měl možnost delegovat a koordinovat některé aktivity, nejen že by se tím upevnila jeho profesionální pozice, ale měl by také více prostoru na věnování se odborným činnostem vyžadujícím danou specializaci (Van Bochove a kol., 2016, s. 405, [on-line]). Dobrovolník a klient mohou být propojeni na základě sdílených zájmů či sympatií, ale i konkrétního cíle, který reaguje na situaci klienta. Dobrovolníci mohou pomáhat klientům rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti, mohou přispívat k prevenci osamělosti, pomáhat klientům naplňovat jejich zážitkové a tvůrčí hodnoty nebo se podílet na aktivitách obsahujících prvky reminiscenční terapie (HESTIA, 2012, s. 24, 30 [on-line]).

Zapojení dobrovolníka může být samozřejmě vždy velmi různé v závislosti na jeho kompetencích, zájmech, zkušenostech, a také na druhu dané sociální služby. Nelze tedy taxativně uvést všechny přínosy pro sociální službu a klienty. Konkrétní benefity se totiž odvíjí od obrovského spektra činností, které mohou dobrovolníci v rámci dobrovolnických programů v sociálních službách vykonávat. Alespoň pro určité přiblížení konkrétnější představy uvádí některé ze zmiňovaných činností následující tabulka.

Tabulka 1 - Příklady aktivit realizovaných dobrovolníky v sociálních službách

Volnočasové a aktivizační činnosti pro klienty	Příprava a realizace kulturních akcí pro klienty (koncerty, představení apod.)
	Příprava a realizace tvůrčích činností pro klienty
	Příprava a realizace naučně-zábavných akcí pro klienty
	Příprava a realizace pohybových aktivit pro klienty
	Příprava a realizace výletů a exkurzí
	Doprovázení klientů na náboženské akce (poutě, mše apod.), případně pomoc s přípravou a realizací aktivit s duchovní tematikou (společné čtení náboženských textů, společná modlitba, zpívání náboženských písní apod.)
	Individuální rozhovory dobrovolníka s klientem, případně předčítání, hraní deskových her
	V případě práce se seniory také aktivity obsahující prvky reminiscenční terapie (vzpomínkové večery, pečení a vaření podle oblíbených receptů klientů, hry zaměřené na trénování paměti apod.)
Doprovázení	Doprovázení k lékaři, do/ ze zařízení sociální služby, do/ ze školy či jiných zařízení
Administrativní a manuální výpomoc v prostorách zařízení	Příprava brožurek či jiných materiálů.
	Pomoc s distribucí informačních materiálů.
	Pomoc s distribucí potravinových balíčků/ pomoc s přípravou a výdejem jídla.
	Příležitostná pomoc s údržbou zahrad/ venkovních prostor zařízení.
	Příležitostná pomoc při transportu a skladování materiálu (např. pomoc při materiálních sbírkách, při stěhování služby, při zřizování nového zařízení apod.)
Pomoc s výzdobou zařízení před konáním společenských akcí	
Pomoc při sbírkách a jiných fundraisingových akcích	Pomoc při přípravě a realizaci fundraisingové akce

Pomoc s propagací sociální služby	Přednášení o službě (případně i o dobrovolnickém programu služby) na školách a akcích
	Účast na stáncích propagujících službu (na veletrzích a dalších akcích)
	Sdílení informací a aktualit o službě na sociálních sítích.
Bezplatné poskytnutí svých odborných znalostí a dovedností dle individuální specializace	Vytvoření a údržba webových stránek
	Realizace komunikačního a PR auditu
	Překladačské činnosti
	Grafický design (navržení loga služby, návrh propagačních materiálů apod.)
	Odborné poradenství v různých oblastech (právní, ekonomické apod.)

Zpracováno autorkou podle: HESTIA, 2012, s. 5, 21–24, 29–32, [online]; Mezinárodní organizace práce, 2011, s. 67–69, [online]; Hruška a kol., 2018, s. 274, [online]

Podrobnější data o podobě dobrovolnictví v sociálních službách v České republice, včetně nejčastěji vykonávaných činností, představuje výzkum Ministerstva práce a sociálních věcí zrealizovaný v roce 2012. Ze získaných dat vyplývá, že v daném roce bylo v ČR 862 organizací, které deklarovaly spolupráci s dobrovolníky. Z toho 685 organizací bylo přímo poskytovateli sociálních služeb a dalších 84 externích organizací se sociálními službami spolupracovalo. Sociální služby tedy měly v oblasti dobrovolnictví opravdu zásadní postavení. Pokud zároveň vezmeme v úvahu celkový počet poskytovatelů sociálních služeb (registrovaných v roce 2011), ukazuje se, že s dobrovolníky tehdy spolupracovalo 34,7 % všech poskytovatelů sociálních služeb. V rámci druhů sociálních služeb bylo zjištěno, že nejvíce hodin odpracovali dobrovolníci v domovech pro seniory, nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a v sociálně aktivizačních službách pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Mezi nejčastější činnosti, které dobrovolníci vykonávali, patřila realizace společenských akcí, procházky s klienty, rozhovory a předčítání u lůžka a vedení kroužků. (Lusková D. a Lusková Š, 2012, s. 19–20, [online]) Podobně rozsáhlý výzkum v rámci České republiky s aktuálnějšími daty se autorce nepodařilo dohledat, z dat obsažených v jiných dokumentech týkajících se dobrovolnictví však můžeme alespoň předpokládat pozitivní vývoj zapojování dobrovolníků do sociálních služeb.

Poslední oblast přínosu dobrovolnictví, která zde ještě nebyla rozepsána, představují benefity plynoucími z dobrovolnictví samotným dobrovolníkům. Mezi ně lze řadit osobnostní rozvoj, včetně získávání nových znalostí, dovedností nebo sociálních kontaktů, pocit radosti a osobních úspěchů, pozitivní vliv na psychické, ale i celkové zdraví a spokojenost dobrovolníků. (Rochester a kol., 2010, s. 163) Přehledné shrnutí zde zmíněných, i některých dalších, benefitů plynoucích z dobrovolnictví lze najít v Příloze č. 1 - Benefity plynoucí z dobrovolnictví.

2 Informovanost a další faktory ovlivňující dobrovolnictví

Přes všechny benefity uvedené v předchozí kapitole u nás dobrovolnictví, ať už v sociálních službách nebo obecně, není všemi lidmi považováno za něco zcela samozřejmého a do dobrovolnických programů se zapojuje jen určitá část obyvatel. Stát, mnohé neziskové organizace i další subjekty však vyvíjí nemalé úsilí o rozvoj dobrovolnictví a o zvyšování počtu aktivních dobrovolníků. V souvislosti s tím již byly, a stále jsou, realizovány četné výzkumy a studie zaměřené na porozumění faktorům, které ovlivňují míru dobrovolnictví ve společnosti, efektivitu dobrovolnických programů i dlouhodobost a spokojenost jednotlivých dobrovolníků. Za naprosto zásadní determinanty formálního dobrovolnictví můžeme považovat samotnou existenci dobrovolnických programů, jejich kvalitu a efektivitu a zároveň také informovanost široké veřejnosti o těchto programech. Je však zřejmé, že je mnohem více faktorů, které u konkrétních jedinců ovlivňují pravděpodobnost zapojení se do dobrovolnictví.

Jak již zaznělo, informovanost můžeme považovat za jeden ze stěžejních faktorů, bez něhož by rozvoj dobrovolnictví nebyl vůbec možný. Zároveň je však prokázáno, že pokud chceme v komunitě nebo ve společnosti prosadit určitý typ pozitivního chování, čistě informovat osoby o postupech a prokázaných benefitech většinou nestačí (Schmied, 2017, s. 3, [online]). Proto se tato kapitola zaměřuje na stručné shrnutí faktorů, které ovlivňují inklinaci k dobrovolnictví, jakožto k určité formě prosociálního chování, a zároveň popisuje roli informovanosti a její provázanost s ostatními faktory.

Schmied (2017, s. 6, [online]) uvádí, že při snaze prosadit určité chování, můžeme vycházet z různých teorií, které se liší důrazem, který kladou na určité skupiny faktorů. Jednou z takovýchto teorií může být teorie směny (exchange theory), která zdůrazňuje důležitost ceny, kterou člověk platí za praktikování určitého chování, ve srovnání s nově vzniklými přínosy. Přičemž cena může být vyjádřena nejen peněžně, ale i úsilím, časem, nepohodlím nebo rizikem snížení společenského postavení. Tato teorie totiž vychází z předpokladu, že člověk je ochoten změnit své chování pouze tehdy, když věří, že jeho přínosy převažují nad náklady, respektive cenou za tuto změnu (Houston a Gassenheimer in Schmied, 2017, s. 6, [online]). V kontextu dobrovolnictví jsou tedy podle zmiňované teorie zásadními faktory především proměnné, které lze označit za benefity plynoucí z dobrovolnictví, viz Příloha č. 1, přičemž tyto benefity mohou mít pro jedince různou váhu na základě jeho hodnot, zájmů, cílů apod. A následně také faktory, které lze označit za osobní náklady vložené do dobrovolnické činnosti, například doba strávená dobrovolnictvím nebo dojížděním do dané služby, nepohodlím vzniklým adaptací na nové prostředí, množstvím energie vložené do aktivit apod.

Dalším příkladem může být model, který sestavili na základě kombinací více teorií a dostupných dat Bekkers a de Witt (2014, s. 10, [online]). Ten v sobě shrnuje faktory, které podle autorů nejzásadněji ovlivňují míru dobrovolnictví ve společnosti viz následující tabulka.

Tabulka 2 - Mechanismy zvyšující míru dobrovolnictví

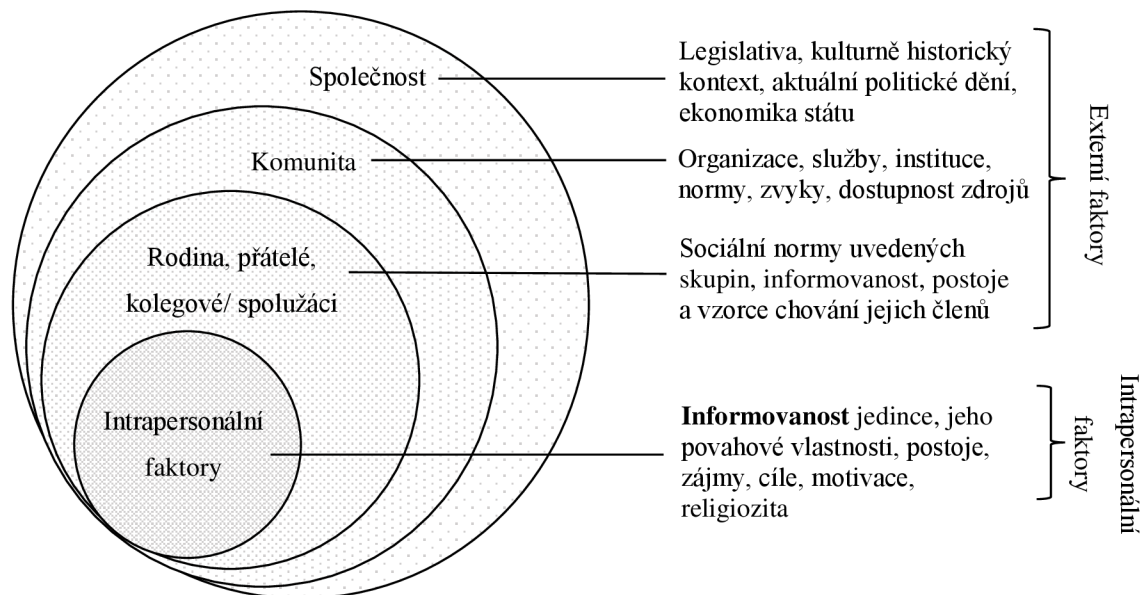
Název	Oblast	Zdroj	Hypotéza
1. Povědomí o potřebě pomoci	Informace	Neziskové organizace a příjemci služeb	Zvyšování povědomí o potřebě pomoci zvyšuje míru dobrovolnictví
2. Solicitace	Sociální	Sociální síť dobrovolníků	Přímé oslovení s nabídkou dobrovolnictví zvyšuje míru dobrovolnictví
3. Náklady a benefity	Materiální	Neziskové organizace	Nižší náklady a vyšší výhody zvyšují míru dobrovolnictví
4. Altruismus	Materiální, sociální a psychologická	Příjemci služeb	Závažnost a intenzita potřeb zvyšují míru dobrovolnictví
5. Prestiž dobrovolnictví	Sociální	Neziskové organizace a sociální síť dobrovolníků	Uznání veřejnosti zvyšuje míru dobrovolnictví
6. Psychologické náklady a benefity	Psychologická	Dobrovolníci	Snížení nákladů a očekávání sebe-ocenění zvyšuje míru dobrovolnictví
7. Hodnoty	Sociální a psychologická	Dobrovolníci	Podporování prosociálních hodnot, včetně těch, ze kterých vychází neziskové organizace zvyšuje míru dobrovolnictví
8. Efektivita	Psychologická	Dobrovolníci	Vyšší efektivita a kvalita služeb poskytovaných klientům zvyšuje míru dobrovolnictví

Bekkers a de Witt, 2014, s. 10, [online]

Dalším modelem zobrazujícím faktory ovlivňující dobrovolnictví pak může být také ekologický model. V rámci tohoto modelu lze faktory rozdělit do určitých skupin na základě

jednotlivých úrovní, ve kterých na jedince působí. První úroveň představují intrapersonální faktory, zatímco další skupiny již představují faktory externí., viz následující obrázek.

Obr. 1 - Ekologický model

Zpracováno autorkou podle: Schmied, 2017, s. 5, [online], McLeroy, 1988, s. 355, [online]

2.1 Externí faktory

Mezi společenské faktory, které mohou mít vliv na dobrovolnictví, jakožto na určitý typ prosociálního chování, můžeme obecně řadit ekonomiku státu, podobu současné legislativy, aktuální politické dění a kulturně historický kontext. Na určité souvislosti mezi kulturou různých zemí a mírou dobrovolnictví upozorňují například Curtis a kol. (in Aydinli a kol., 2016, s. 377, [online]), kteří na základě svého výzkumu uvádí, že zapojování se do dobrovolnictví je častější v zemích, které mají vysokou úroveň ekonomického rozvoje, jsou převážně protestantské a mají dlouhou historii liberálního demokratického politického systému. Pokud se pozastavíme u zmíněného převažujícího náboženství, můžeme v mnohých výzkumech pozorovat, že nejen protestantské, ale i jiná náboženství mají pozitivní vliv na dobrovolnictví a dárcovství (Monsma in Kushnirovich a Ribovsky, 2012, s. 206, [online]). A přestože jednotlivá náboženství přistupují k dobrovolnictví a dárcovství různě, Lyons a Nivision-Smith (in Kushnirovich a Ribovsky, 2012, s. 206–207, [online]) tvrdí, že častější účast na náboženských akcích a aktivitách obecně zvyšuje pravděpodobnost zapojení se do dobrovolnictví. K této korelaci je však nutné uvést, že v České republice se v roce 2021 považovalo za věřící pouze 22,2 % obyvatel a pouze 13,06 % se hlásilo ke konkrétní církvi, náboženské společnosti nebo směru (ČSÚ, Obyvatelstvo podle náboženské víry, 2021, [online]). I pokud tedy religiozita

pozitivně ovlivňuje inklinaci k dobrovolnictví, v naší společnosti se tento pozitivní dopad bude týkat pouze poměrně malého zlomku obyvatel.

Oproti tomu celospolečenský a poměrně zásadní dopad na vývoj dobrovolnictví měly v naší zemi politické události druhé poloviny minulého století. Období socialismu představovalo silně negativní zásah do občanského sektoru. Neziskové organizace, které nevyhovovaly režimu, byly zrušeny nebo transformovány, a ty, které přetrvaly nebo byly nově založeny, spadaly spolu s povolenými politickými stranami pod tzv. Národní frontu, která byla plně kontrolována komunistickou stranou. (Skovajsa in Skovajsa a kol., 2010, s. 57) Dobrovolnictví nově získalo podobu povinné neplacené práce ve prospěch tehdejšího režimu a začalo být mezi lidmi spojováno s neautentičností a nedůvěrou. (Frič a kol., 2001, s. 61) Tyto postoje z naší společnosti bohužel nezmizely hned s pádem komunistického režimu, a přestože na rozsahu jejich negativního vlivu se v literatuře někteří autoři neshodují, určitým způsobem se do vývoje dobrovolnictví promítly i po roce 1989. V roce 1999, tedy přibližně deset let od konce komunistického režimu, se v České republice věnovalo dobrovolné práci jen asi 8 % obyvatel. (Frič a kol., 2001, s. 62) Tento údaj můžeme porovnat například s mírou dobrovolnictví v Nizozemsku, kde ve stejném období vykazovalo nějakou formu dobrovolné činnosti kolem 40 % obyvatel (Van Vianen a kol., 2008, s. 153, [online]). Kromě samotné nízké míry dobrovolnictví navíc ve výzkumu Friče a kol. z let 1999 a 2000 (2001, s. 69) 70 % českých respondentů souhlasilo s názorem, že kdyby si stát plnil své povinnosti, dobrovolníci by nebyli vůbec potřební. A 34 % dotazovaných se dokonce přiklonilo k tvrzení, že lidé, kteří zadarmo pracují pro druhé, jsou ostatním k smíchu. Averse společnosti vůči dobrovolnickým programům se v České republice od dané doby našťástí výrazně snížila, a dobrovolnictví si naopak postupně získává své zasloužené uznání. Například ve výzkumu Friče, Pospíšilové a kol. z let 2009 a 2010 se 71 % respondentů přiklání k názoru, že v České republice převažují lidé, kteří dobrovolnictví vnímají jako něco, na co může být člověk hrdý (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 196). I přesto je však dobré nezapomínat na možný pozůstatek zmiňovaných negativních postojů při propagaci dobrovolnictví a klást důraz na informovanost o současné podobě a hodnotách dobrovolnictví.

Dalším faktorem ovlivňujícím dobrovolnictví je podpora dobrovolnictví ze strany veřejné správy. Do této oblasti lze řadit materiální i symbolickou podporu, například poskytování dotací na dobrovolnické programy, formální zakotvení statusu dobrovolníka v legislativě, snahu vlády zvyšovat informovanost a prestiž dobrovolnictví, snižovat bariéry dostupnosti dobrovolnických programů nebo posilovat profesionalitu a schopnost organizací získávat a udržet si dobrovolníky. (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 185, 196) V kontextu České republiky můžeme na této úrovni kladně hodnotit nejen existenci dotací, i když ne příliš štědrých, a legislativní ukotvení dobrovolnictví, ale také snahu státu o podporu profesionalizace, koordinace a strategického rozvoje dobrovolnictví. Strategické oblasti a cíle tohoto rozvoje najdeme například v Koncepci rozvoje dobrovolnictví v České republice na léta 2020–2029, ze které následně vychází akční plány na určitá, kratší, období. (MVČR, Koncepce rozvoje dobrovolnictví, [online])

2.2 Intrapersonální faktory

Mnohé výzkumy prokázaly, že formální dobrovolnictví je kromě jiných faktorů významně ovlivněno i psychologickými faktory a proměnnými, které mnozí vědci vnímají jako výsledky genetiky, socializace, individuálních sociálních rolí a osobní zkušenosti. Mezi tyto faktory můžeme řadit například osobnostní rysy, hodnoty, postoje, návyky, cíle a motivační faktory. Některé zdroje navíc zmiňují i emocionalitu, intelektuální a kognitivní schopnosti, sebepojetí a další proměnné. (Smith a kol., 2016, s. 702, [online]) Přičemž největší pozornost v této oblasti výzkumy věnují především osobnostním rysům a motivacím ve vztahu k dobrovolnictví.

Co se týče povahových vlastností, bývá individuální predispozice k dobrovolnictví v odborné literatuře často spojována s komplexem pěti osobnostních rysů, označovaných také jako *The Big Five*. Do této skupiny patří otevřenost novým zkušenostem, svědomitost, extravertze, přívětivost a emoční stabilita. Jedinci s vysokým indexem těchto vlastností vykazují vyšší inklinaci k dobrovolnictví. (Ackermann, 2019, s. 1122–1123, [online])

Naopak nižší pravděpodobnost výkonu dobrovolnictví, a praktikování dalších forem prosociálního chování, bývá spojována s trojicí povahových rysů označovaných jako *The Dark Triad*. Do této skupiny patří machiavellismus, cynismus a narcisismus. Přičemž machiavellismus, typický manipulativností, bezzásadovostí a tendencí strategického plánování jednání s cílem dosažení osobního prospěchu, může mít dočasně i pozitivní vliv na zapojení se do dobrovolnictví, většinou však pouze, pokud jedinec považuje daný typ prosociálního chování za prostředek, kterým může zlepšit své postavení v určité skupině. Tím zároveň dochází k rozporu mezi motivem takového jednání a samotnou podstatou dobrovolnictví, která v sobě zahrnuje prospěšnost druhým bez nároku na odměnu. Podobně i narcisismus může vést ve výjimečných případech k prosociálnímu chování. Motivací bývá opět posílení statusu a moci. Zpravidla však vede narcisismus k nižší míře empatie a pomoci druhým a lidé s tímto povahovým rysem se do dobrovolnictví obecně zapojují méně. (Prewett, Elliott, a Story, 2019, s. 2, [online])

Vlastní index využívá pro predikci pravděpodobnosti formálního dobrovolnictví Smith (in Smith a kol., 2016, s. 706, [online]), který uvádí, že vyšší pravděpodobnost zapojení se do dobrovolnictví u jednotlivce úzce souvisí s důvěrou, ochotou poznávat nové lidi, nízkou úroveň cynismu, sebevědomím, nízkou mírou potřeby autonomie, orientací na úspěch, sebeovládáním, plánováním, optimismem, životní spokojeností, sebeuvědoměním, moralismus, schopností psychicky se přizpůsobovat a nízkou mírou fatalismu. Smith však kromě osobnostních rysů zároveň popisuje i význam dalších faktorů, které pozitivně ovlivňují pravděpodobnost prosociálního chování u jednotlivců. Některé z těchto faktorů jsou již zmíněné v předchozích odstavcích, další lze najít v následující tabulce – Smithův A-PC (active-prosocial character) model.

Tabulka 3 - Smithův A-PC (active-prosocial character) model

Typy psychologických faktorů pozitivně ovlivňujících inklinaci k dobrovolnictví	Vysvětlivky a příklady
Vhodné osobnostní rysy a motivace	Altruismus, důvěra, společenskost, smysl pro efektivitu; optimismus; orientace na úspěch; otevřenost novým zkušenostem atd.
Vhodné hodnoty	Např. individualismus vs. kolektivismus, nezávislost vs. závislost, svépomoc vs. pomoc druhých.
Vhodné specifické postoje	Specifické postoje jsou kombinací kognice-percepce, přesvědčení a emoci-afektů týkajících se konkrétních, pojmenovaných podnětů, (aktivit, událostí, situací, skupin nebo osob), které mají související motivační dispozice. Příkladem mohou být specifické postoje k určité vládní agentuře, k rodině, k dobrovolnému sdružení, neziskové organizaci, k roli dobrovolníka, k dobrovolnictví a tak dále.
Vhodné úmysly pro zapojení se do dobrovolnických kontextů/rolí	
Vhodné afekty/ emoce	Např. empatie, emoční stabilita, nízká impulzivita, nízká sociální úzkost a další sociální a morální emoce.
Vhodné cíle/hodnoty týkající se formálního dobrovolnictví	Zahrnující cíle/ hodnoty produktivních volnočasových aktivit, pomoci ostatním lidem mimo domov a v místní komunitě, zapojování se a/nebo účast ve sdruženích a neziskových organizacích, cíl netrávit volný čas u televize/poslouchání CD nebo prokrastinací a neužívat si pouze společný čas s rodinou v rámci dané domácnosti.
Vhodné intelektuální schopnosti	Obecná inteligence a zejména verbálně-lingvistické, interpersonální a intrapersonální (emocionální) schopnosti.
Vhodné kognice	Např. vnímání hodnoty a účinnosti sdružení/ organizace, dobrovolnictví a občanské participace, vnímání společenských tlaků ze strany ostatních, aby se dobrovolně zapojili, byli aktivní nebo aktivnější ve sdruženích nebo jiných formálních dobrovolnických programech, přesvědčení o občanských svobodách a roli neziskových organizací v demokratické společnosti.
Žádná, nízká nebo ne příliš závažná míra pocíťované bolesti	
Vhodné aspekty týkající se vlastní ho já (<i>the self</i>)	Identifikace s rolí dobrovolníka, velmi sociální <i>já</i> a vidění asociace/ organizace jako svoji vlastní součást – rozšíření ega.

Tabulka sestavena podle Smith a kol., 2016, s. 704, 708, [online]

2.2.1 Informovanost

Jedním z intrapersonálních faktorů je i informovanost jedince o dobrovolnictví. Přičemž informovanost můžeme vnímat jako „*množství informací, kterými jedinec či určitá skupina disponují a které mohou aktivně šířit*“ (Tomek, 2017, [online]).

Vyšší míra informovanosti logicky zvyšuje pravděpodobnost zapojení se do dobrovolnictví. Zároveň však bylo zdůrazněno, že faktorů ovlivňujících inklinaci k dobrovolnictví je více. Jak významná je tedy role informovanosti v širším kontextu ostatních proměnných? Stukas, Snyder a Clary (2008, s. 8, [online]) uvádí, že pouhé poskytnutí informací typu kde, kdy a jak lze vykonávat dobrovolnickou činnost, by mohlo být naprosto dostačujícím podnětem pro zapojení se dobrovolnictví u určité skupiny osob. Jde o okruh jedinců, kteří již vykazují vysokou míru inklinace k dobrovolnictví svými povahovými rysy, hodnotami, motivacemi a dalšími faktory, dobrovolnictví ale ještě aktivně nepraktikují. O něco menší vliv má podle uvedených autorů zvýšení informovanosti na osoby, které nevykazují inklinaci ani odpor k dobrovolnictví. U této skupiny se prokazatelně projevuje výše zmíněná teorie směny, a případná informační kampaň by tak neměla opomenout vyzdvižení možných benefitů. A nakonec velmi malý vliv má zvýšení informovanosti u lidí, kteří vykazují negativní postoj vůči dobrovolnictví.

Je tedy patrné, že informovanost není jen izolovaným determinanem, ale je silně provázaná s dalšími faktory na všech úrovních zobrazených v ekologickém modelu. Informace, které se k nám dostávají formují a ovlivňují naše postoje a povědomí o benefitech může silně ovlivnit podobu motivací. Sdílení informací pak může probíhat v rámci rodiny, okruhu přátel, spolužáků, ale i organizovaně ze strany neziskových organizací či veřejné správy.

Pokud mluvíme o možnostech vlivu veřejné správy na celospolečenskou informovanost o dobrovolnictví, můžeme uvést dva strategické cíle obsažené v Koncepti rozvoje dobrovolnictví v České republice na léta 2020–2029. Ministerstvo vnitra v tomto dokumentu zmiňuje cíl propagovat možnosti dobrovolnictví v České republice a ve světě efektivními komunikačními kanály a za druhé informovat širokou veřejnost o celospolečenském významu dobrovolnictví a dárcovství. Součástí druhého cíle by mělo být i informování žáků základních a středních škol o možnostech dobrovolnictví a rámcové zařazení tohoto tématu do výuky. (MVČR, Koncepte rozvoje dobrovolnictví, s. 31–32, [online])

Nemalou roli ve zvyšování informovanosti mají samozřejmě také samotné neziskové organizace, které dobrovolnické programy propagují. A aktuální stav informovanosti může být navíc ovlivněn i těžko předvídatelnými faktory, jako jsou mimořádné události, které dočasně zvyšují míru dobrovolnictví a solidarity ve společnosti. Proměnných ovlivňujících dobrovolnictví je tedy opravdu mnoho. A informovanost není zdaleka jediným prvkem, který má potenciál zvýšit úroveň dobrovolnictví ve společnosti. Díky zmiňované provázanosti s ostatními faktory však informovanost lze stále považovat za jeden z nejzásadnějších determinantů dobrovolnictví, i když míra jejího dopadu vždy záleží na predispozicích konkrétního jednotlivce.

3 Výzkumná část

Po teoretické části, která představila téma dobrovolnictví v sociálních službách, jeho možné podoby, legislativní vymezení, význam a dále roli informovanosti a dalších faktorů, které mohou míru dobrovolnictví ovlivňovat, následuje část výzkumná. Výzkumná část této práce se zaměřuje na zjištění stavu informovanosti o možnostech a významu dobrovolnické činnosti v sociálních službách u vybrané skupiny osob, konkrétně u žáků středních škol.

3.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je tedy zjistit stav informovanosti vzorku žáků středních škol o možnostech a významu dobrovolnické činnosti v sociálních službách.

Hlavní výzkumná otázka: Jaký je stav informovanosti vzorku žáků středních škol o možnostech a významu dobrovolnické činnosti v sociálních službách?

- I. *Dílčí výzkumná otázka:* Disponují žáci středních škol informacemi o možnostech zapojení se do dobrovolnické činnosti v sociálních službách?

Operacionalizace: Tato otázka je pro účely výzkumu operacionalizována následujícími indikátory:

- a) osobní zkušenost s dobrovolnictvím, měřená v tomto případě skrze dřívější zkušenost s pojmem dobrovolnictví a osobní zapojení se do dobrovolnictví za posledních 12 měsíců (v dotazníku otázky č. 1., 2. a 2.3. viz. Příloha č. 3 – Grafické schéma logiky dotazníku),
- b) povědomí respondenta o výskytu dobrovolnických programů v sociálních službách ve svém okolí (v dotazníku otázky č. 2.1., 2.4. a 2.7.),
- c) znalost názvů konkrétních organizací, které zprostředkovávají dobrovolnictví v sociálních službách (v dotazníku body č. 3. a 3.1.),
- d) adekvátnost představy respondentů o tom, jaké činnosti lze vykonávat v rámci dobrovolnické činnosti v sociálních službách (v dotazníku otázka č. 6.),
- e) povědomí o tom, kdo se může stát dobrovolníkem v sociálních službách (v dotazníku měřeno správností odpovědi u otázka č. 4.).

- II. *Dílčí výzkumná otázka:* Disponují žáci středních škol informacemi o přínosech dobrovolnické činnosti v sociálních službách?

Operacionalizace: V rámci výzkumu bude tato otázka operacionalizována v bodě č. 5., kde respondenti pomocí škály hodnotí vlastní schopnost představit si na základě informací, které momentálně mají, čím je dobrovolnictví v sociálních službách přínosné pro samotné dobrovolníky, poskytovatele sociálních služeb, klienty sociálních služeb a pro širší společnost.

III. *Dílčí výzkumná otázka:* Jakým způsobem se informace o dobrovolnické činnosti v sociálních službách k žákům středních škol dostávají?

Operacionalizace: V rámci výzkumu bude tato otázka operacionalizována následujícími indikátory:

- a) konkrétní informační médium/ média, které/ která respondenti označí v bodech 2.2., 2.5. a 2.6. zmiňovaného dotazníku za způsob, kterým se o dané možnosti dobrovolnictví/ daném dobrovolnickém programu dozvěděli,
- b) Zkušenost respondenta s tématem dobrovolnictví v sociálních službách v rámci výuky na své střední škole (v dotazníku otázka č. 8.),
- c) Vnímaná (ne)dostatečnost informací/ projevení zájmu o více informací (obecně i konkrétně v rámci výuky), (v dotazníku otázka č. 7., 9.).

3.2 Použité metody

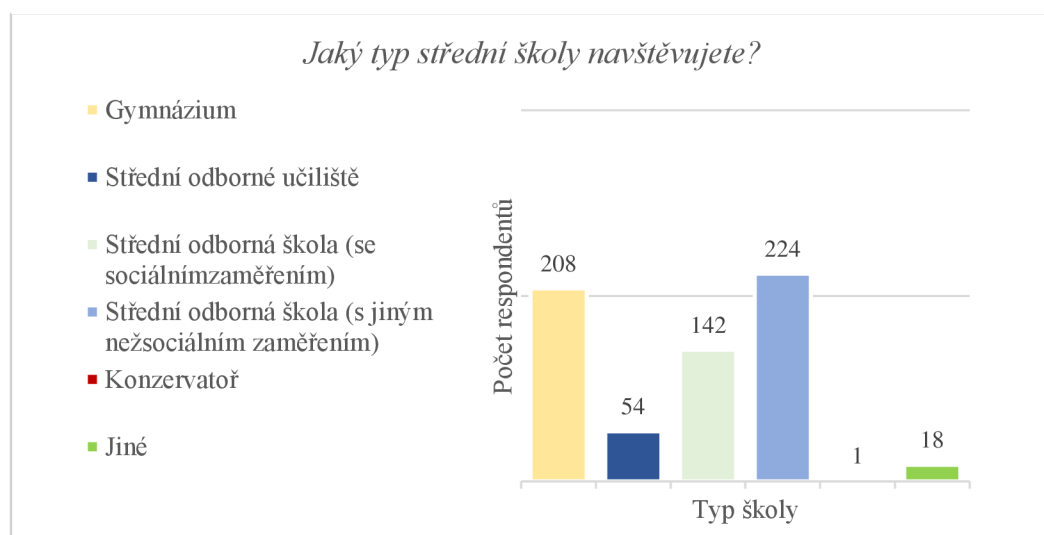
K dosažení cíle této práce byl zvolen kvantitativní výzkum, který předpokládá deduktivní přístup a umožňuje úzké zaměření se na konkrétní předem stanovená měřitelná data u zvolené populace (Pajo, 2017, s. 38, [online]). Dotazníkové šetření bylo zrealizované prostřednictvím online dotazníku obsahujícího celkem 20 otázek. Počet otázek, který se zobrazil konkrétnímu respondentovi, se však lišit v závislosti na jeho odpovědích viz Příloha č. 3 – Grafické schéma logiky dotazníku. Úvod dotazníku obsahoval vysvětlení účelu dotazníku, ujištění o zachování anonymity respondentů a mimo jiné také definici pojmů dobrovolnictví a sociální služba. Pro účely dotazníku byly údaje vztahovány pouze k formálnímu dobrovolnictví, čemuž odpovídala uvedená definice.

Výzkum vychází z již dříve publikovaných studií, které představily určitou míru dezinformací u občanů České republiky (viz kapitola 2.1. Externí faktory), z části výstupu výzkumu veřejného mínění realizovaného v rámci projektu Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice s akcentem na zajištění regionální a oborové dostupnosti dobrovolnictví v podobě dobrovolnických center (2022, s. 5 -14, 29 -32, [online]), který za rok 2021 prezentuje na celostátní úrovni poměrně vysoké obecné povědomí o dobrovolnictví, zároveň však bariéru v podobě neznalosti konkrétních možností osobního zapojení se do dobrovolnictví. Nedostatek určitých informací jako jednu z bariér dobrovolnictví potvrzuje mimo jiné i výzkum Knichalové, ve kterém ze 799 obyvatel Olomouce 155 respondentů uvedlo, že se nezapojilo do formálního dobrovolnictví, protože nevěděli, jak by se mohli do dobrovolnictví zapojit, a dalších 254 osob se nezapojilo, protože je nikdo nepožádal o pomoc (Knichalová, 2017, 53, 60, [online]). Na základě výsledků zmiňovaných výzkumů byly sestaveny otázky umožňující měření informovanosti o možnostech a významu dobrovolnictví v sociálních službách u žáků středních škol. Adekvátnost přizpůsobení formulace otázek pro daný výzkumný soubor byla následně přezkoumána pilotním testováním ve spolupráci tří respondentů. Samotný sběr dat skrze online dotazník probíhal po dobu dvou týdnů.

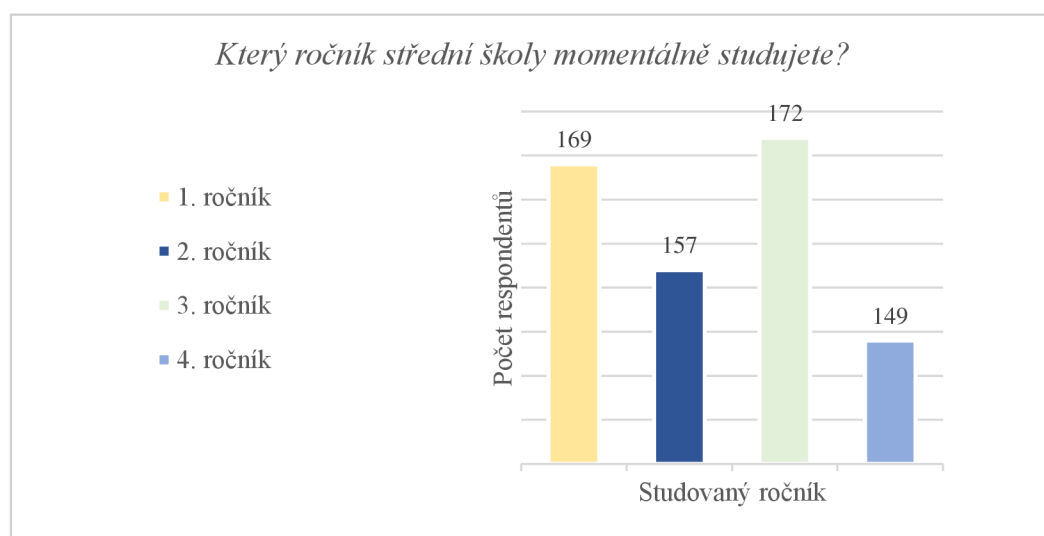
3.3 Popis výzkumného souboru

Výzkum byl proveden za spolupráce žáků středních škol, přičemž pro vyšší reprezentativnost byl výzkum místně omezen pouze na území Jihomoravského kraje. Školy, které jsou v rejstříku Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy registrovány na území Jihomoravského kraje, byly požádány o distribuci dotazníku a spolupráci žáků na výzkumu prostřednictvím e-mailu. Dále byli osloveni i někteří konkrétní žáci přímo autorkou výzkumu a požádáni o distribuci dotazníku mezi své spolužáky. Celkově dotazník vyplnilo 647 respondentů, z toho 67,2 % tvořily ženy (435 respondentů), 27,7 % muži (179 respondentů) a 5,1 % osoby, které se ztotožňují s jinou než dříve uvedenou možností (33 respondentů). Typ střední školy a studovaný ročník respondentů zobrazují následující grafy.

Graf 1 - Zastoupení respondentů podle typu studované školy

Graf 2- Zastoupení respondentů podle studovaného ročníku

3.4 Způsob zpracování dat

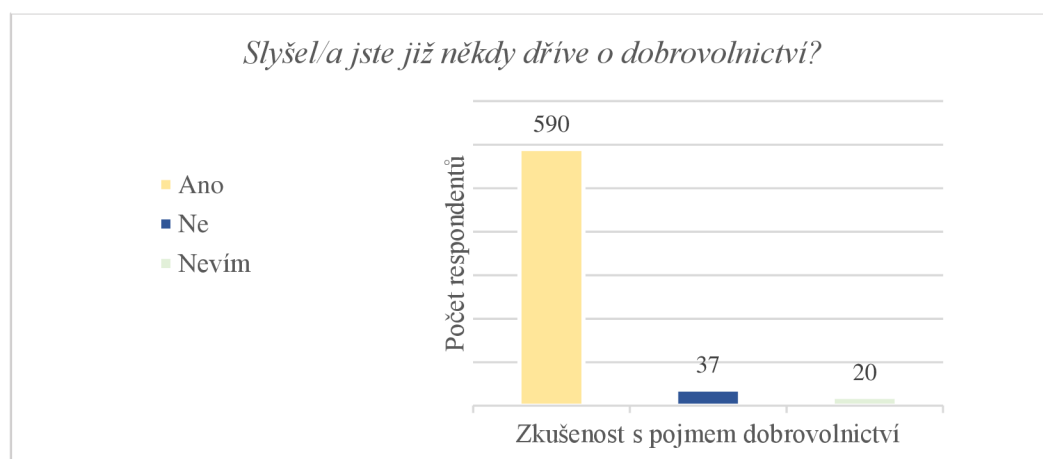
Data získaná skrze online dotazník byla automaticky vyhodnocena použitým programem po ukončení výzkumného šetření. U většiny bodů dotazníku byla data analyzována pomocí deskriptivní statistiky. Pro statistický popis dat byly využity především statistické grafy, které jsou obecně považovány za jednu ze základních metod popisu v oblasti deskriptivní statistiky (Kořínek, 2014, s. 52, [online]). Tyto grafy byly sestaveny na základě tabulek absolutní četnosti odpovědí, které jsou v elektronické podobě uloženy v portfoliu výzkumníka. V bodě č. 4 byla kromě četnosti hodnocena i správnost zvolené odpovědi. Bod 3.1. a 6. tohoto dotazníku obsahoval otevřenou otázku. V případě bodu 3.1. byla vyhodnocena pouze četnost výskytu měřených hesel. V bodě 6. bylo použito kódování a následné vytvoření kategorií, jejichž četnost výskytu byla vzájemně porovnána. V některých bodech dotazníku se při analýze dat prokázal i vztah mezi některými proměnnými. Kromě pouhého popisu dat na základě četnosti odpovědí respondentů tak v některých případech byla zkoumána, změřena a následně popsána i zjištěná souvislost. Jde například o rozdíl v převládajícím způsobu získávání informací o možnostech dobrovolnictví mezi skupinou osob, které se aktivně zapojili do dobrovolnictví, a těmi, kteří nikoliv viz Graf č. 9 - Způsob získávání informací. V některých bodech je dále přidán komentář popisující existenci nebo naopak absenci souvislosti mezi konkrétní kategorií měřených dat a studovaným ročníkem či typem školy respondenta.

3.5 Výsledky výzkumu

Dřívější zkušenost s pojmem dobrovolnictví a osobní zapojení se do dobrovolnictví za posledních 12 měsíců

S pojmem dobrovolnictví se již dříve setkala naprostá většina respondentů (91, 2 %). Záporně odpovědělo 5,7 % respondentů a 3,1 % respondentů zvolilo odpověď „nevím“

Graf 3 - Dřívější zkušenost respondentů s pojmem dobrovolnictví

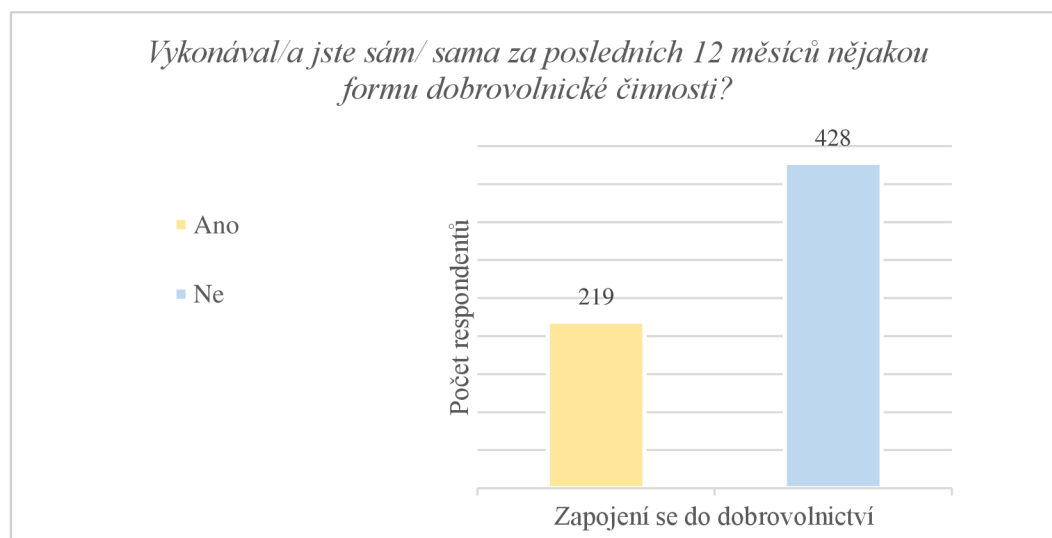

Výrazně nižší již byla míra aktivního zapojení se respondentů do dobrovolnictví. Na otázku: „Vykonával/a jste sám/ sama za posledních 12 měsíců nějakou formu dobrovolnické činnosti?“, odpovědělo kladně 33,8 % všech respondentů (219 osob). Z toho 47, 5 % respondentů (104 osob) dále uvedlo, že šlo, alespoň částečně, o dobrovolnictví v sociálních službách. Dalších 31, 5 % (69) aktivních dobrovolníků se zapojilo v jiné oblasti dobrovolnictví a 21 % (46 osob) si nebylo jistých, zda šlo o oblast sociálních služeb.

Pokud bychom chtěli zaznamenat i počet respondentů, kteří za posledních 12 měsíců vykonávali nějakou formu dobrovolnické činnosti v souvislosti s typem studované školy, tvořili by nejpočetnější skupiny studenti gymnázia (34, 5 %), následně studenti střední odborných škol s jiným než sociálním zaměřením (27, 7 %), dále žáci střední odborných škol se sociálním zaměřením (26,8 %), studenti středních odborných učilišť (7,7 %) a zbytek tvořili žáci jiných typů středních škol. Je však nutné brát v potaz, že i účast žáků na výzkumu se značně lišila v závislosti na daném typu školy.

Studovaný ročník se v tomto bodě nezdá být nijak určující. Zastoupení studentů podle studovaných ročníků je mezi aktivně zapojenými téměř rovnoměrné. Mezi respondenty, kteří za posledních 12 měsíců vykonávali nějakou formu dobrovolnické činnosti, bylo 54 studentů prvního ročníku (24, 7 %), 58 studentů druhého ročníku (26, 5 %), 56 studentů třetího ročníku (25, 5 %) a 51 studentů čtvrtého ročníku (23, 3 %). Pro srovnání, v celkové množině 647 respondentů, kteří vyplnili dotazník, připadalo 26, 1 % na studenty prvního ročníku, 24, 3 % na studenty druhého ročníku, 26, 6 % na studenty třetího ročníku a 23 % na studenty čtvrtého ročníku.

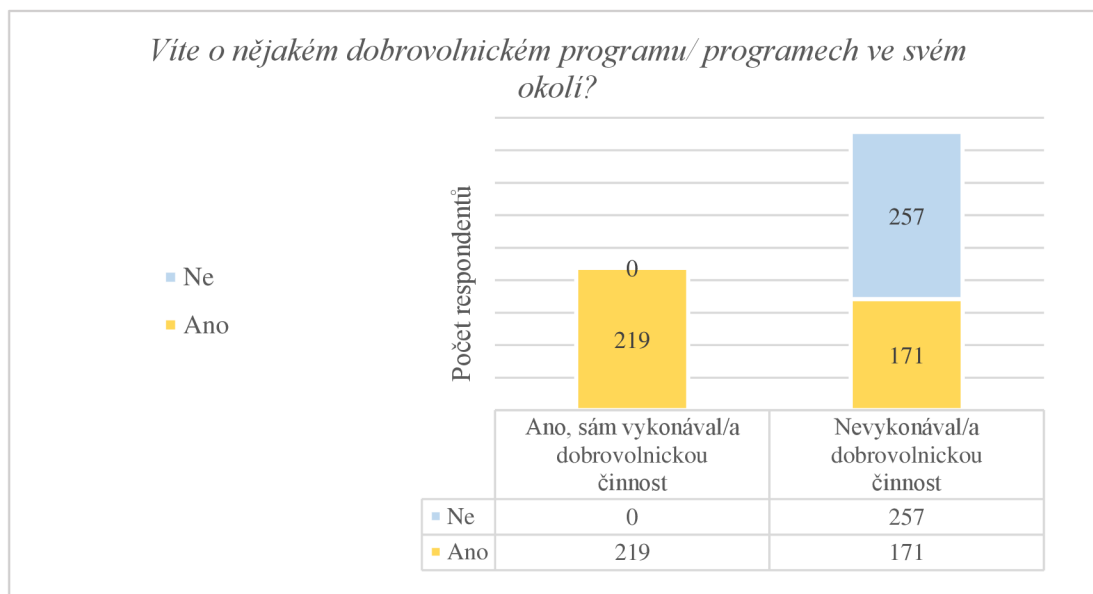
Graf 4 - Aktivní účast respondentů na dobrovolnictví za posledních 12 měsíců

Povědomí respondenta o výskytu dobrovolnických programů v sociálních službách ve svém okolí

Jak již bylo zmíněno, z celkového počtu respondentů (647) vykonávalo nějakou formu dobrovolnické činnosti za poslední rok aktivně 33, 8 %. Zbývajících 66, 2 % tvořila skupina 428 respondentů, kteří se do dobrovolnictví sami nezapojili. Z těchto 428 osob 40 % uvedlo, že i přesto, že se sami nezapojili, vědí o nějakém dobrovolnickém programu/ dobrovolnických programech ve svém okolí. Oproti tomu 60 % respondentů, ze zmiňovaných 428, o žádném programu neví.

Graf 5 - Informovanost respondentů o výskytu dobrovolnických programů ve svém okolí

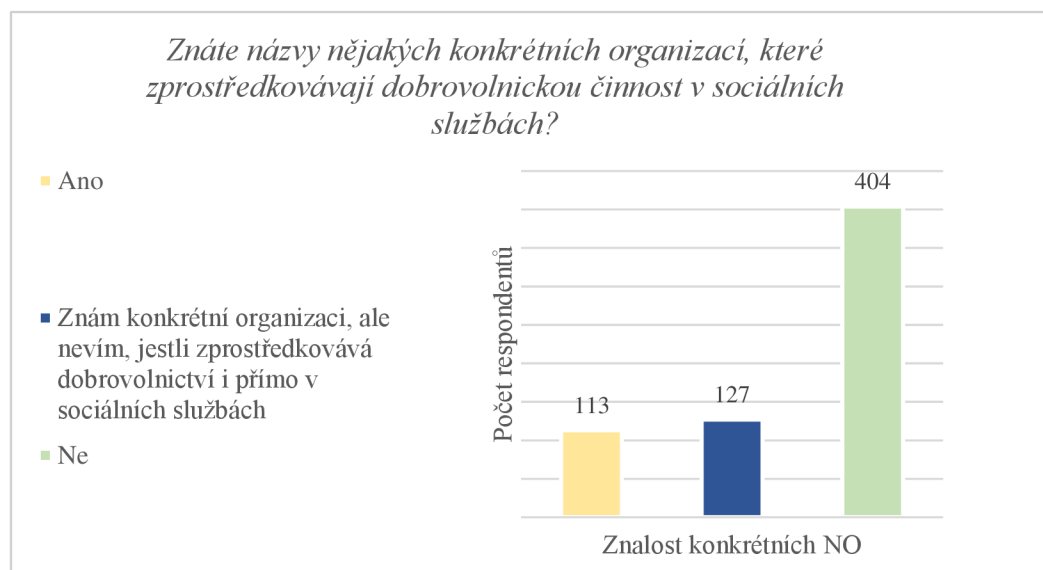
Co se týče konkrétního zaměření dobrovolnického programu na oblast sociálních služeb, nějaký dobrovolnický program s tímto zaměřením znalo ve svém okolí údajně 34,6 % respondentů (224 osob). Z toho 104 respondentů představovaly osoby, které se v daném programu aktivně zapojily. Dalších 39 osob, o takovémto programu vědělo, ale zapojilo se v jiné oblasti dobrovolnictví. A 81 osob o programu vědělo, přestože žádnou formu dobrovolnické činnosti za poslední rok nevykonávalo.

Znalost konkrétních neziskových organizací

U otázky, zda respondent zná názvy nějakých konkrétních organizací, které zprostředkovávají dobrovolnickou činnost v sociálních službách, zvolilo odpověď „ano“ pouze 17,5 % respondentů (113 osob). 19, 7 % respondentů (127 osob) uvedlo, že zná konkrétní organizaci, ale neví, jestli zprostředkovává dobrovolnictví i přímo v sociálních službách. 62, 7 % respondentů (404 osob) na tuto otázku odpovědělo záporně.

Graf 6 - Znalost konkrétních organizací zprostředkovávajících dobrovolnickou činnost v sociálních službách

V následujícím bodě dotazníku měli respondenti, kteří zvolili odpověď „Ano“ nebo „Znám konkrétní organizaci, ale nevím, jestli zprostředkovává dobrovolnictví i přímo v sociálních službách“ uvést daný název/ názvy. Svoji odpověď zde uvedlo pouze 155 respondentů. Z odpovědí bylo zřejmé, že respondenti mají někdy problém rozlišit mezi názvem neziskové organizace, názvem konkrétní sociální služby, jíž je organizace poskytovatelem, a také mezi fundraisingovými sbírkami, které neziskové organizace pořádají. Někteří respondenti také uvedli neziskové organizace, které zprostředkovávají dobrovolnictví v jiných sférách, než jsou sociální služby. Z organizací, které zprostředkovávají dobrovolnictví v sociálních službách, byla v odpovědích nejčastěji zastoupena ADRA (31 respondentů), následně Charita Česká republika (název některé z farních, diecézních, arcidiecézních Charit nebo obecný termín Charita uvedlo 28 respondentů). Český červený kříž uvedlo 11 respondentů, název Diakonie ČCE 6 respondentů, stejný počet respondentů (6) uvedlo organizaci Člověk v tísni. Další relevantní organizace se objevily pouze v řádech jednotek (méně než 5).

Adekvátnost představy respondentů o tom, jaké činnosti lze vykonávat v rámci dobrovolnické činnosti v sociálních službách

V 6. bodě dotazníku byla respondentům položena otázka: „*Jaké činnosti podle vás mohou vykonávat dobrovolníci v sociálních službách?*“ Respondenti byli zároveň požádáni, aby uvedli co nejvíce příkladů. Svoji odpověď v tomto bodě uvedlo pouze 311 respondentů. Z celkového souboru odpovědí je patrné, že většina respondentů nemá příliš konkrétní představu o činnostech, které mohou dobrovolníci vykonávat v sociálních službách. Značná část odpovědí byla velmi obecná, často obsahovala jen „*pomáhání*“ určité skupině osob, přičemž nejčastěji zmiňovanou skupinou byli senioři. Tuto cílovou skupinu ve své odpovědi zmínilo přes 33 % respondentů (103 ze zmiňovaných 311 osob). Často uváděné byly činnosti, které bychom svou

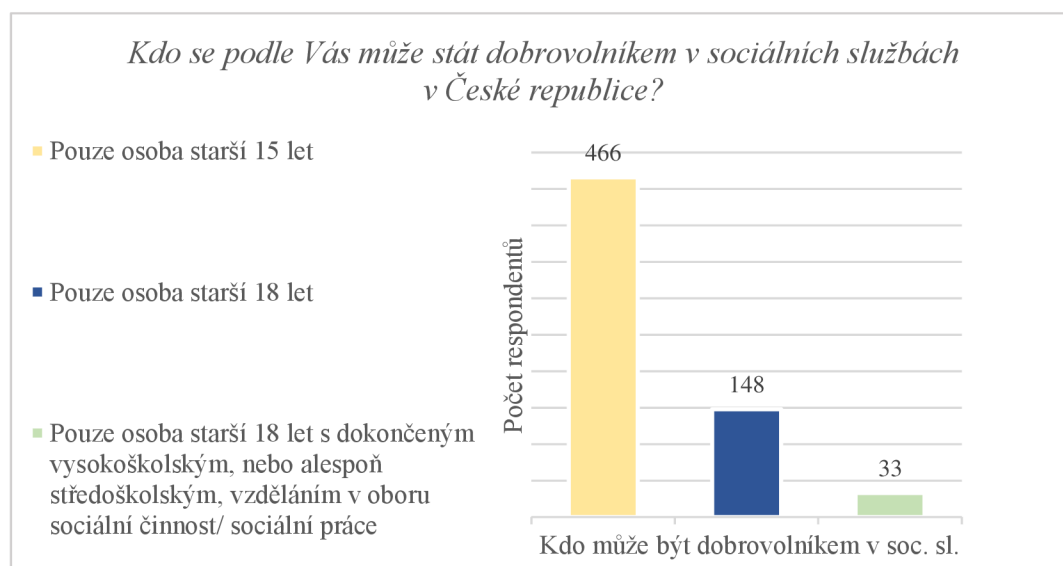
povahou mohly zařadit do aktivizačních a volnočasových aktivit. Do této skupiny spadalo téměř 37 % odpovědí. Mezi obecnější odpovědi v této kategorii patřilo trávení času se seniory, navštěvování klientů, zajišťování společnosti, aktivizace, pomoc při společenských akcích, vymýšlení programu apod. Mezi konkrétnější pak například čtení, povídání si, doučování dětí nebo společné chození na procházky. Přibližně 16 % odpovědí se týkalo manuální výpomoci v prostorách zařízení. Nejčastěji zmiňovanou činností v této oblasti byla pomoc s úklidem. Pomoc s realizací finanční nebo materiální sbírky uvedlo ve svých odpovědích necelých 8 % respondentů.

Naprostá většina odpovědí byla adekvátní v tom smyslu, že by se daná činnost mohla vyskytnout v rámci dobrovolnictví v sociálních službách. Výjimkou byly odpovědi popisující environmentálně zaměřené činnosti či dárcovství. Zároveň však většina respondentů uvedla jen několik málo aktivit, většinou spadajících do jedné oblasti (např. aktivizační činnosti). Mnohé odpovědi byly, jak již bylo zmíněno, velmi obecné a odkazovaly se pouze na určitou cílovou skupinu osob, případně na určitý druh sociální služby (např. domov pro seniory, azylové domy apod.).

Povědomí žáků o tom, kdo se může stát dobrovolníkem v sociálních službách

V bodě č. 4. představeného dotazníku byla respondentům položena otázka, kdo se podle nich může stát dobrovolníkem v sociálních službách, přičemž měli z nabízených možností vybrat odpověď, kterou považují za správnou. 22,9 % (148) respondentů zvolilo možnost pouze osoba starší 18 let a 5,1 % (33) respondentů odpovědělo pouze osoba starší 18 let s dokončeným vysokoškolským, nebo alespoň středoškolským, vzděláním v oboru sociální činnost/ sociální práce. Z toho vyplývá, že někteří žáci středních škol si bohužel nejsou vědomi toho, že se sami mohou stát dobrovolníky v sociálních službách. Pozitivním výsledkem je však fakt, že většina, konkrétně 466, respondentů (72 %) správně zvolila odpověď pouze osoba starší 15 let.

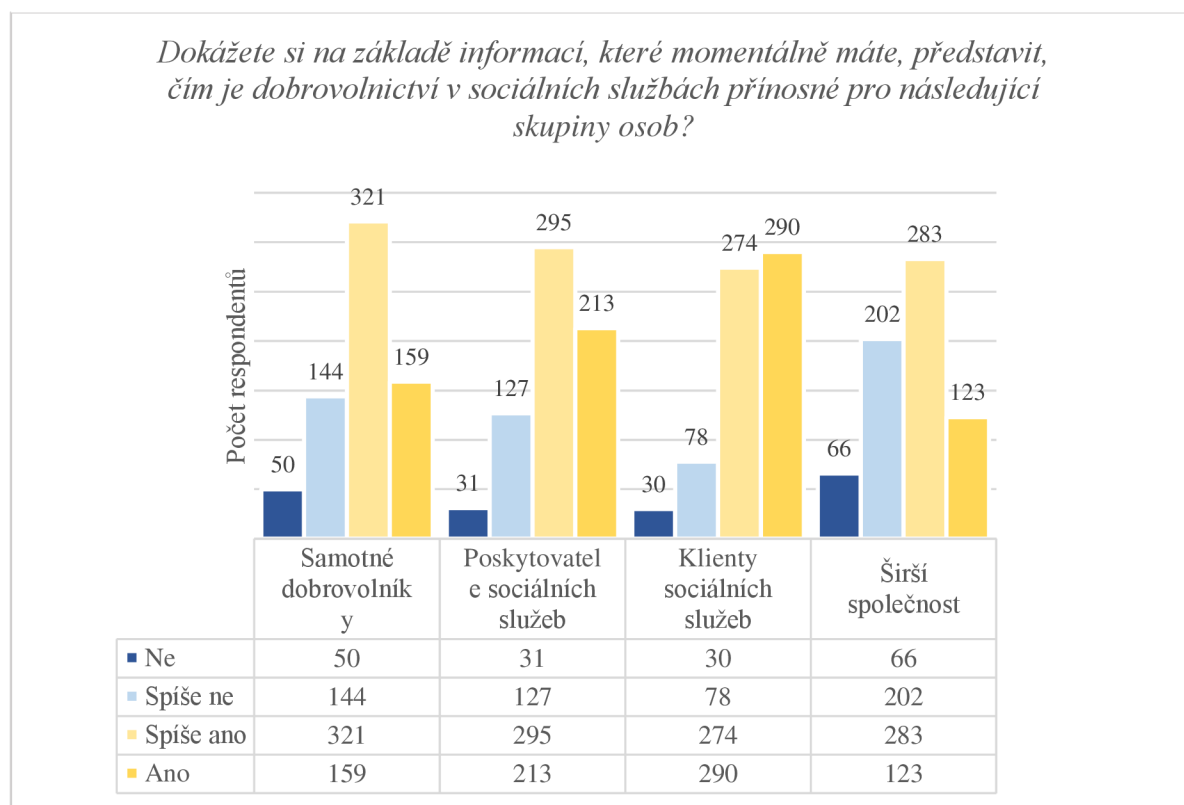
Graf 7 - Informovanost respondentů o tom, kdo se může stát dobrovolníkem v sociálních službách v ČR

Informovanost o přínosech dobrovolnictví v sociálních službách

V bodě č. 5 prezentovaného dotazníku měli respondenti označit, zda si na základě svých dosavadních informací dokáží představit, čím je dobrovolnictví v sociálních službách přínosné pro samotné dobrovolníky, poskytovatele sociálních služeb, klienty sociálních služeb a širší společnost. Odpovědi zobrazuje následující graf.

Graf 8 - Vnímaný přínos dobrovolnictví v sociálních službách

Někteří respondenti při svých odpovědích zvolili více než jednu z možností Ne/ Spíše ne/ Spíše ano/ Ano. Graf zobrazuje celkovou četnost označení dané odpovědi. Pokud bychom chtěli porovnat vnímaný přínos u uvedených skupin, můžeme k odpovědím Ne/ Spíše ne/ Spíše ano/ Ano přiřadit číselnou hodnotu vyjadřující míru souhlasu. Pokud Ne = 1, Spíše ne = 2, Spíše ano = 3, Ano = 4, vyjde nám, že nejvyšší míra souhlasu s tvrzením, že si respondent dokáže na základě informací, které momentálně má, představit přínos pro danou skupinu osob, platí pro skupinu klientů sociálních služeb. Menší vnímaná míra přínosu je pro poskytovatele sociálních služeb, následně samotné dobrovolníky a nejnižší míra je u širší společnosti. Obecně z grafu vyplývá, že někteří žáci středních škol nejsou informováni o konkrétních přínosech dobrovolnictví v sociálních službách, přesto však počet žáků, kteří si umí význam dobrovolnictví představit, převyšuje počet žáků, kteří nikoliv.

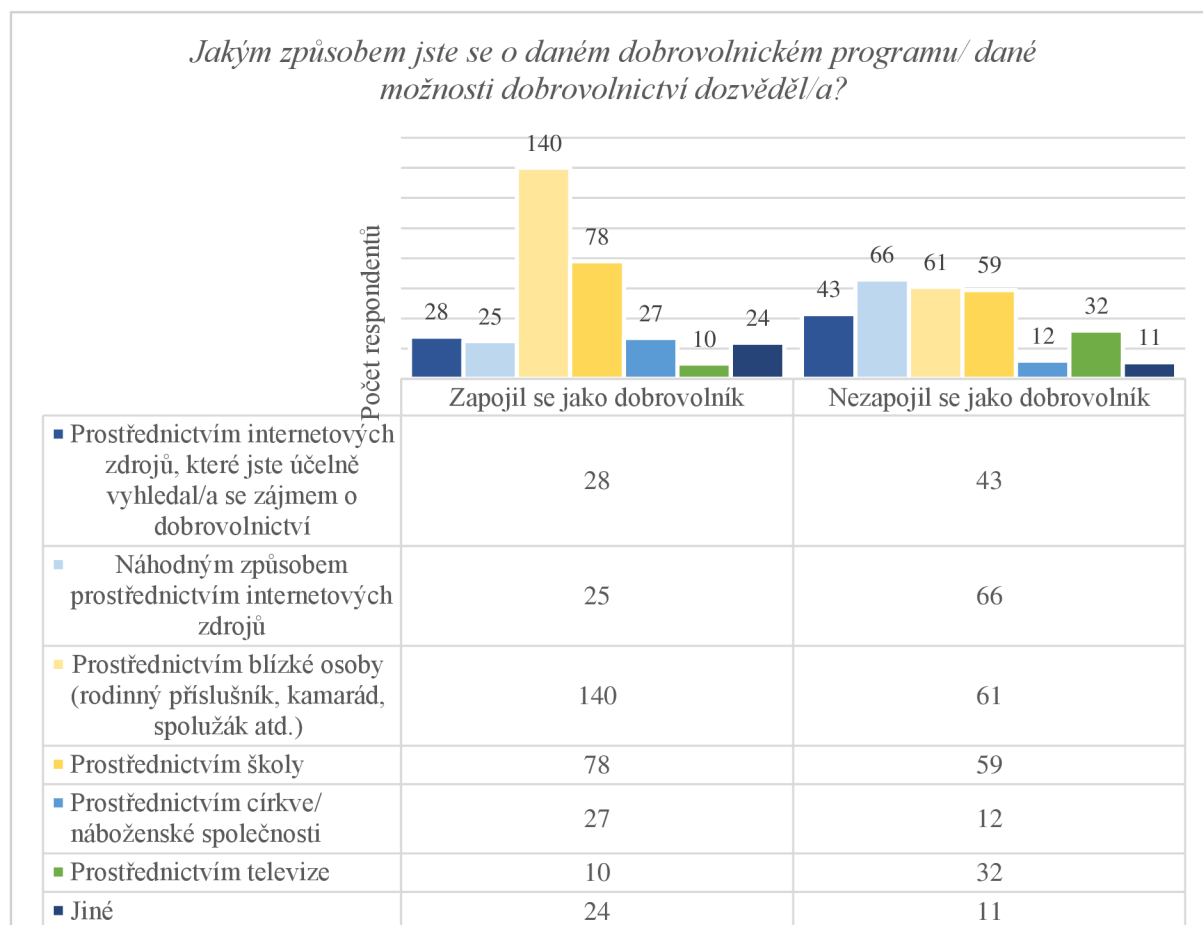
Způsob získávání informací o možnostech dobrovolnictví

Na začátku dotazníku byli respondenti dotazováni, zda znají nějaké dobrovolnické programy ve svém okolí, a zda se jedná i o programy v sociálních službách. Následně jim byla položena otázka, jakým způsobem se o daném programu dozvěděli. Respondenti mohli vybrat více možností z nabízených odpovědí. Celkově byla respondenty nejčastěji označena možnost prostřednictvím blízké osoby (rodinný příslušník, kamarád, spolužák atd.), následně prostřednictvím školy a dále také náhodným způsobem prostřednictvím internetových zdrojů. Pokud bychom však náhodný způsob a účelné vyhledávání informací na internetových zdrojích počítali dohromady, stál by internet na druhém místě hned za blízkou osobou.

Zajímavým výsledkem je, že se výběr odpovědí značně lišil u respondentů, kteří se v posledním roce sami zapojili do dobrovolnictví od těch, kteří se dobrovolnické činnosti sami nevěnovali. Osoby, které se do dobrovolnictví nezapojily, získaly informace o dobrovolnickém programu ve svém okolí nejčastěji prostřednictvím internetu, a to náhodným způsobem, aniž by tento druh informací účelně vyhledávali.

Naopak osoby, které se do dobrovolnictví samy zapojily, se o dané dobrovolnické příležitosti nejčastěji dozvěděli od blízké osoby.

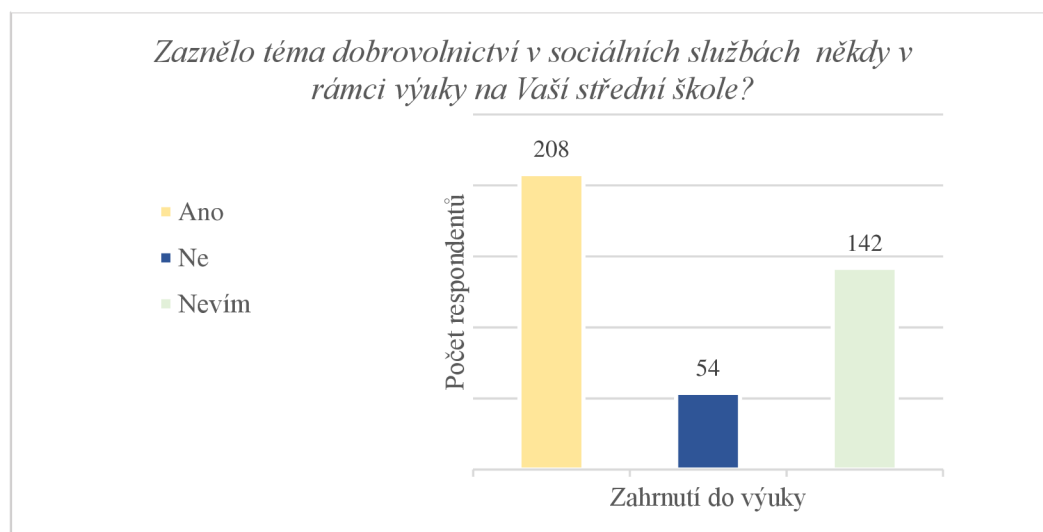
Graf 9 - Způsob získávání informací o možnostech dobrovolnictví

Zkušenost respondenta s tématem dobrovolnictví v sociálních službách v rámci výuky

V další části dotazníku byla respondentům položena otázka, zda téma dobrovolnictví v sociálních službách někdy zaznělo v rámci výuky na jejich střední škole. Na tuto otázku odpovědělo kladně 27 % respondentů (175 žáků). Záporně odpovědělo 48,7 % (315 respondentů). A 24,3 % (157) respondentů uvedlo, že neví.

Graf 10 - Zahrnutí tématu dobrovolnictví v sociálních službách do výuky

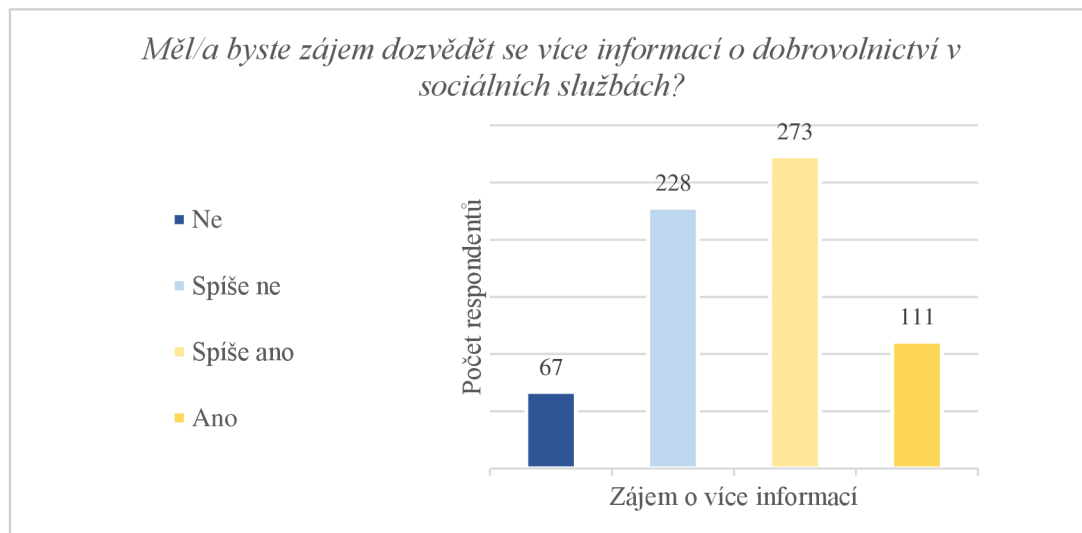

Jak se dalo očekávat, z respondentů, kteří odpověděli na tuto otázku kladně, tvořili největší skupiny žáci odborných středních škol se sociálním zaměřením (43,4 %). Žáci odborných středních škol s jiným než sociálním zaměřením tvořili v množině kladných odpovědí 24,6 % a žáci gymnázií 23,4 %.

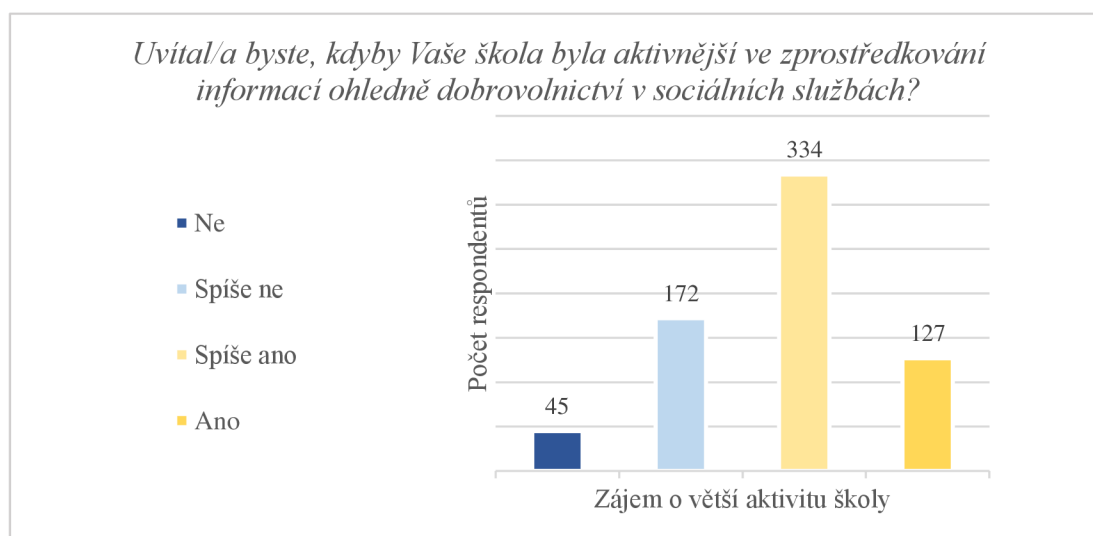
Zájem o více informací

Zjišťován byl u respondentů i zájem o více informací o dobrovolnictví v sociálních službách. Počet kladných reakcí byl v tomto bodě vyšší než těch záporných, nicméně rozdíl nebyl příliš výrazný. O něco významnější převaha pozitivních odpovědí se ukázala u otázky, zda by žáci uvítali, kdyby jejich škola byla aktivnější ve zprostředkování informací ohledně dobrovolnictví v sociálních službách. Viz grafy na následující straně.

Graf 12 - Projevený zájem o více informací o dobrovolnictví v sociálních službách

Graf 11 - Projevený zájem o vyšší aktivitu školy při zprostředkování informací o dobrovolnictví v sociálních službách

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit stav informovanosti vzorku žáků středních škol o možnostech a významu dobrovolnické činnosti v sociálních službách. Informovanost byla v této práci představena jako jeden z faktorů ovlivňujících celkovou míru dobrovolnictví ve společnosti. A kontext sociálních služeb byl zvolen vzhledem ke studovanému oboru, ke stěžejnímu postavení, které má tato oblast v rámci dobrovolnictví v České republice, a v neposlední řadě také vzhledem ke značným benefitům, které může dobrovolnictví přinášet poskytovatelům sociálních služeb, jejich klientům, samotným dobrovolníkům a širší společnosti.

Empirická část této práce zodpověděla prostřednictvím kvantitativního výzkumu otázku současného stavu informovanosti vzorku žáků středních škol o možnostech a významu dobrovolnické činnosti v sociálních službách. Pro získání těchto dat byla použita metoda dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo 647 žáků středních škol na území Jihomoravského kraje. Cíle práce tedy bylo dosaženo skrze zodpovězení hlavní výzkumné otázky, jejíž znění bylo: „*Jaký je stav informovanosti vzorku žáků středních škol o možnostech a významu dobrovolnické činnosti v sociálních službách?*“

Výše prezentovaná data ukázala, že povědomí o pojmu dobrovolnictví je mezi žáky středních škol na území Jihomoravského kraje vysoké. S pojmem dobrovolnictví se již dříve setkala 91, 2 % respondentů, což je vyšší podíl, než průměr zaznamenaný u populace Jihomoravského kraje v rámci projektu Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice s akcentem na zajištění regionální a oborové dostupnosti dobrovolnictví v podobě dobrovolnických center (2022, s. 5–6, [online]). V rámci tohoto výzkumu měl Jihomoravský kraj nejnižší podíl kladných odpovědí mezi kraji. Na otázku „*Slyšel/a jste někdy o dobrovolnících/dobrovolnické činnosti?*“ odpovědělo kladně pouze 77 % respondentů. Celorepublikový průměr byl však 89 %, 97 % po přečtení uvážené definice.

Positivní je také výsledek týkající se informovanosti ohledně výskytu dobrovolnických programů v okolí respondentů. O nějakém dobrovolnickém programu ve svém okolí vědělo podle zjištěných dat 60, 3 % respondentů. Nižší bylo procento u znalosti programů se zaměřením na oblast sociálních služeb, v rámci které odpovědělo kladně 34,6 respondentů. Zde se potvrzuje tvrzení, že pokud chceme v komunitě nebo ve společnosti prosadit určitý typ pozitivního chování, čistě informovat osoby o postupech a prokázaných benefitech většinou nestačí a roli budou vždy hrát i další faktory (Schmied, 2017, s. 3, [online]). Když se totiž opět vrátíme k získaným datům, můžeme vidět, že 171 osob (26, 4 % respondentů) vědělo o nějakém dobrovolnickém programu ve svém okolí, přesto se však do dobrovolnictví nezapojilo. Zároveň je však patrné, že informovanost v této oblasti není momentálně zdaleka na ideální úrovni. Pokud vezmeme v potaz cíl Ministerstva vnitra České republiky, zavést téma přínosů a možností dobrovolnictví do výuky na základních a středních školách, je číslo těch, kteří neznají žádný dobrovolnický program ve svém okolí, poměrně vysoké. Šlo o 257 osob (39, 7 % respondentů).

I v oblasti povědomí o přínosech dobrovolnictví v sociálních službách je stále ještě velký potenciál pro zlepšení. Za pozitivní však můžeme považovat fakt, že přínos pro uvedené skupiny osob, viz Graf 8 - Vnímaný přínos dobrovolnictví v sociálních službách, si na základě informací, kterými momentálně disponují, dokáže představit nadpoloviční většina respondentů.

Ne všichni respondenti si byli vědomi toho, kdo se může stát dobrovolníkem v sociálních službách v ČR. Z celkových 647 respondentů 148 (22, 9 %) chybně považovala za nutnou podmínku minimální věk 18 let. Dalších 33 respondentů (5, 1 %) usuzovalo, že nezbytné je pravděpodobně specializované vzdělání v této oblasti. Přibližně 28 % respondentů si tedy neuvědomovalo, že by se sami mohli stát dobrovolníky v sociálních službách.

Nízká míra informovanosti se mezi žáky prokázala v oblasti znalosti konkrétních organizací, které zprostředkovávají dobrovolnictví v sociálních službách. Mezi nejčastěji uváděnými byly ADRA (31 respondentů) a Charita ČR (28 respondentů). I u těchto organizací ale počet respondentů, kteří je uvedli, nepřesáhl 5 %. Více než 62, 4 % respondentů (404 osob) rovnou uvedlo, že žádný název takovéto organizace nezná. Poměrně nejasná byla také představa respondentů o tom, jaké činnosti mohou dobrovolníci v sociálních službách vykonávat. Na tuto otázku odpovědělo 311 respondentů, tedy o něco méně než polovina dotazovaných. Přibližně 16 % odpovědí (z 311 respondentů) se týkalo manuální výpomoci v prostorách zařízení, necelých 8 % uvedlo ve svých odpovědích pomoc s realizací finanční nebo materiální sbírky a nejvíce odpovědí, kolem 37 %, spadalo do oblastí volnočasových a aktivizačních činností. Velké procento odpovědí však bylo velmi obecných. Z celkových 647 respondentů, kteří dotazník vyplnili, dokázalo v tomto bodě uvést více než tři konkrétní (adekvátní) činnosti 8 % respondentů (57 osob).

V oblasti způsobů, jakými se respondenti o dobrovolnictví v sociálních službách dozvěděli, převládalo získání informací skrze blízkou osobu, následně prostřednictvím internetu (pokud počítáme cílené vyhledávání i náhodný způsob) a dále skrze školu. Přičemž převládající způsob získávání informací se lišil u skupin respondentů, kteří se do dobrovolnictví sami zapojili, a těch, kteří nikoliv viz Graf 9 - Způsob získávání informací o možnostech dobrovolnictví.

Na otázku, zda se žáci setkali s tématem dobrovolnictví v sociálních službách v rámci výuky na své škole, odpovědělo kladně 27 % respondentů (175 žáků), záporně 48, 7 % (315 respondentů) a 24,3 % (157) respondentů uvedlo, že neví.

Pokud se zaměříme na otázku vnímané dostatečnosti míry informací ze strany žáků středních škol, vychází ze získaných dat, že více než 59 % respondentů (384 osob) by uvítalo více informací o dobrovolnictví v sociálních službách. Ještě vyšší podíl respondentů uvedl, že by si přáli, aby jejich škola byla aktivnější při zprostředkování informací o dobrovolnictví v sociálních službách, šlo v tomto případě o 71, 3 % (461 osob).

Co se týče limitů výzkumu, je nutné nezapomínat, že vzhledem k povaze a rozsahu bakalářské práce bylo zvoleno poměrně úzké demografické i územní vymezení výzkumného souboru. Jak již bylo zmíněno, výzkum proběhl ve spolupráci žáků středních škol na území Jihomoravského kraje, data tedy nemusí být reprezentativní na celorepublikové úrovni.

Výzkum také proběhl formou dotazníkového šetření zprostředkovaného distribuovaným online dotazníkem. K určitému zkreslení dat by tak teoreticky mohlo dojít v souvislosti se zkoumaným tématem dobrovolnictví a použitou metodou výzkumu. Je možné, že u lidí s vyšší inklinací k dobrovolnictví byla i vyšší ochota vyplnit ve svém volném čase bez nároku na odměnu online dotazník. A výsledky výzkumu by tak mohly být pozitivnější, než je průměrný stav v celkové populaci žáků středních škol na území Jihomoravského kraje. Tento vztah však na základě získaných dat nelze potvrdit ani vyvrátit.

Zjištěná data mohou být v praxi užitečná pro neziskové organizace, které realizují nábor dobrovolníků do programů spadajících do oblasti sociálních služeb. Díky výzkumu mohou dané organizace mimo jiné například získat přehled o tom, jaká média se zdají být efektivní při propagaci dobrovolnictví mezi žáky středních škol, jakou představu mají žáci středních škol o tom, jaké činnosti může dobrovolnictví v sociálních službách obnášet, kolik žáků se s pojmem dobrovolnictví ještě nikdy dříve nesešlo nebo jaké neziskové organizace žáci znají.

Zdroje použité literatury

- ACKERMANN, Kathrin. 2019. *Predisposed to Volunteer? Personality Traits and Different Forms of Volunteering*. In: *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. (Vol. 48(6)): 1119–1142. [on-line]. [cit. 2022-09-05]. Dostupné z: https://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/28677/1/10.1177_0899764019848484.pdf.
- AYDINLI, A., BENDER, M., CHASIOTIS, A. a kol. 2016. *A Cross-Cultural Study of Explicit and Implicit Motivation for Long-Term Volunteering*. In: *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. (Vol. 45(2)): 375–396. [on-line]. [cit. 2022-09-03]. Dostupné z: https://www.academia.edu/23223271/A_Cross_Cultural_Study_of_Explicit_and_Implicit_Motivation_for_Long_Term_Volunteering.
- BEKKERS, R. a Arjen DE WITT. 2014. *Participation in volunteering: What helps and hinders*. A deliverable of the project: *Impact of the third sector as Social Innovation* (ITSSOIN), European Commission – 7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research. [on-line]. [cit. 2022-09-06]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/288436761_Participation_in_volunteering_what_helps_and_hinders.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (ČSÚ). *Obyvatelstvo podle náboženské víry a krajů podle obvyklého pobytu. Období: SLDB 2021*. 2021. [on-line]. [cit. 2022-09-03]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLD210092-KR&z=T&f=TABULKA&skupId=4294&katalog=33525&pvo=SLD210092-KR>
- DEKKER, Paul a Loek HALMAN. (ed.). 2003. *The Values of Volunteering. Cross-Cultural Perspectives*. New York: Kluwer Academic/ Plenum Publishers. ISBN 0-306-47854-4
- FRIČ, Pavol a kol. 2001. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky výzkumu NROS a AGNES*. Praha: AGNES, NROS. ISBN: 80-902633-7-2
- FRIČ, Pavol, Tereza POSPÍŠILOVÁ, a kol. 2010. *Vzorci a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: AGNES. ISBN: 978-80-903696-8-9
- HESTIA, z. ú. 2012. *Metodika dobrovolnictví v sociálních službách*. [on-line]. [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://www.hest.cz/cdn/public/001597.pdf>.
- HRUŠKA, L., A. HRUŠKOVÁ, J. TOŠNER, M. PILÁT, a kol. 2018. *Analýza o stavu dobrovolnictví v zahraničí a ČR*. Ostrava: ACCENDO. [on-line]. [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/soubor/01-rozvoj-dobrovolnictvi-v-cr-analyza-pdf.aspx>.
- KNICHALOVÁ, Veronika. 2017. *Dobrovolnictví – důvody k nevykonávání dobrovolnických aktivit obyvateli města Olomouce*. Olomouc (diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra křesťanské sociální práce. [on-

- line]. [cit. 2022-10-22]. Dostupné z:
https://theses.cz/id/fl0ubh/Diplomov_prce_Knichalov.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dbari%C3%A9ry%20dobrovolnictv%C3%AD%26start%3D1.
- Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice s akcentem na zajištění regionální a oborové dostupnosti dobrovolnictví v podobě dobrovolnických center. 2022. [online]. [cit. 2022-10-22]. Dostupné z:
https://www.dobrovolnictvi.net/storage/app/media/vystupy/20220830_-_SCaC_Dobrovolnictvi_v_CR.pdf.
- KOŘÍNEK, Martin. 2014. *Statistické zpracování dat*. Univerzita Hradec Králové. Ústav sociální práce. ISBN 978-80-7435-399-4. [online]. [cit. 2022-10-26]. Dostupné z:
https://www.uhk.cz/file/edee/filozoficka-fakulta/studium/korinek_-_statisticke_zpracovani_dat-20200401-100405.pdf.
- KUSHNIROVICH, N. a D. RIBOVSKY. 2012. *Determinants of Volunteering and Charitable Giving*. In: *Економічний вісник Донбасу* (4 (30)): 205–213. [on-line]. [cit. 2022-09-03]. Dostupné z:
https://www.academia.edu/6741321/DETERMINANTS_OF_VOLUNTEERING_AND_CHARITABLE_GIVING.
- LUSKOVÁ, Daniela a Štěpánka LUSKOVÁ. 2012. *Dobrovolnictví v sociálních službách*. MPSV. [on-line]. [cit. 2022-09-01]. Dostupné z:
https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Zprava_2012.pdf/fc9a448f-e2c6-02ab-4229-a796b8796695.
- McLEROY, K., et al. 1988. *An Ecological Perspective on Health Promotion Programs*. In: *Health Education Quarterly*, (Vol. 15(4)): 351-377. [on-line]. [cit. 2022-09-05]. Dostupné z:
https://www.researchgate.net/publication/313172043_An_ecological_perspective_on_health_promotion_programs.
- MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE PRÁCE. 2011. *Manual on the measurement of volunteer work*. Geneva: International Labour Office. ISBN 978-92-2-125071-5 [online]. [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_162119.pdf.
- Ministerstvo vnitra České republiky (MVČR). *Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice na léta 2020–2029*. [on-line]. [cit. 2022-09-06]. Dostupné z:
<https://www.mvcr.cz/soubor/koncept-koncepce-rozvoje-dobrovolnictvi-v-cr-pro-projednavani.aspx>.
- PAJO, Bora. 2017. *Introduction to Research Methods: A Hands-On Approach*. Los Angeles: SAGE. ISBN: 9781483386959. [on-line]. [cit. 2022-10-22]. Dostupné z:
https://books.google.cz/books?id=zw0sDgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=research&hl=cs&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=research&f=false.

- PREWETT, Austin N., ELLIOTT, Charles a Paul A. STORY. 2019. *The Short Dark Triad and Giving to Nonprofits*. In: *The Kennesaw Journal of Undergraduate Research*. (Vol. 6: 2). [on-line]. [cit. 2022-10-31]. Dostupné z: <https://digitalcommons.kennesaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1170&context=kjur>.
- ROCHESTER, C., A. ELLIS PAINE a S. HOWLETT. 2010. *Volunteering and society in the 21st century*. Londýn: Palgrave Macmillan, ISBN: 978-0-230-36772-2
- SCHMIED, Petr. 2017. *Behaviour change toolkit for international development practitioners. Enabling people to practice positive behaviours*. Člověk v tísni. ISBN: 978-80-87456-83-5. [on-line]. [cit. 2022-09-05]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/752/file/1498144203-behaviour-change-toolkit-mail.pdf>.
- SKOVAJSA, Marek a kol. 2010. *Občanský sektor. Organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál s. r. o. ISBN 978-80-7367-681-0
- SMITH, D. H., SARDINHA, B., MOLDAVANOVA, A., DONG, H. K. D., KASSAM, M., LEE, Y.-j., a A. SILLAH. 2016. *Conducive Motivations and Psychological Influences on Volunteering*. In: *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation, and Nonprofit Associations*: 702-751. [on-line]. [cit. 2022-09-05]. Dostupné z: https://www.academia.edu/35903848/Conducive_Motivations_and_Psychological_Influences_on_Volunteering.
- STUKAS, A. A., SNYDER, M. a E. G. CLARY, 2008. *The social marketing of volunteerism: A functional approach*. In: C. P. Haugtvedt, P. Herr, & F. Kardes (Ed.), *Handbook of consumer psychology* (s. 959-979). Mahwah, New Jersey: Erlbaum. [on-line]. [cit. 2022-09-06]. Dostupné z: https://www.academia.edu/877045/The_social_marketing_of_volunteerism_A_functional_approach.
- TOMEK, Ivan. 2017. *Informovanost*. In: *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR, V.V.I. [on-line]. [cit. 2022-10-20]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Informovanost>.
- TOŠNER, Jiří. 2014. *Studie o dobrovolnictví*. Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum. [on-line]. [cit. 2022-08-11]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_tosner_pro_web.pdf.
- VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ (OSN). 2016. *Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2015: 70/129. Integrating volunteering into peace and development: the plan of action for the next decade and beyond*. New York: UN. General Assembly. [on-line]. [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/820866>.
- VAN BOCHOVE, M., TONKENS, E., VERPLANKE, L. a S. ROGGEVEEN. 2016. *Reconstructing the professional domain: Boundary work of professionals and volunteers in the context of social service reform*. In: *Current Sociology*. (Vol. 66(3)):

- 392–411. [on-line]. [cit. 2022-08-04]. Dostupné z:
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0011392116677300>.
- VAN VIANEN, A. E. M., NIJSTAD, B. A. a O. F VOSKUIJL. 2008. *A Person-Environment Fit Approach to Volunteerism: Volunteer Personality Fit and Culture Fit as Predictors of Affective Outcomes*, In: *Basic and Applied Social Psychology* (30:2): 153–166. [on-line]. [cit. 2022-09-04]. Dostupné z:
https://www.academia.edu/16737472/A_Person-Environment_Fit_Approach_to_Volunteerism_Volunteer_Personality_Fit_and_Culture_Fit_as_Predictors_of_Affective_Outcomes.
- VAN WILLIGEN, Marieke. 2000. *Differential Benefits of Volunteering Across the Life Course*. In: *Journal of Gerontology: SOCIAL SCIENCES*. (Vol. 55B, (No. 5)): 308–318. [on-line]. [cit. 2022-09-03]. Dostupné z:
https://www.academia.edu/67276278/Differential_benefits_of_volunteering_across_the_life_course.
- Vyhláška č. 505 ze dne 15. listopadu 2006 kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 164, s. 7021-7048. [on-line]. [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=5010>.
- Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 37, s. 1257-1289. [on-line]. [cit. 2022-08-01]. Dostupné z:
<https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>.
- Zákon č. 198 ze dne 24. dubna 2002 o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 82, s. 4835-4839. [on-line]. [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3901>.

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na téma dobrovolnictví v sociálních službách. Jejím cílem je zjistit stav informovanosti vzorku žáků středních škol o možnostech a významu dobrovolnické činnosti v sociálních službách. V teoretické části této práce jsou shrnuty různé aspekty dobrovolnictví v sociálních službách v České republice, včetně jeho možných podob, legislativního rámce a celospolečenského významu. Dále je představen koncept informovanosti jako jednoho z faktorů, který ovlivňuje celkovou míru dobrovolnictví ve společnosti. Empirická část, při níž byla použita metoda dotazníkového šetření, popisuje současný stav informovanosti o možnostech a významu dobrovolnické činnosti v sociálních službách u vzorku 647 žáků středních škol na území Jihomoravského kraje.

Klíčová slova

Dobrovolnictví, sociální služby, informovanost, žáci středních škol

Annotation

This thesis focuses on the topic of volunteering in social services. Its goal is to determine the level of awareness of the possibilities and importance of volunteering in social services among secondary school students. The theoretical part summarizes various aspects of volunteering in social services in the Czech Republic, including its possible forms, legislative framework, and societal importance. Furthermore, the concept of awareness is presented as one of the factors that affects the overall level of volunteering in society. The empirical part, in which the questionnaire survey method was used, describes the current state of awareness of the possibilities and importance of volunteering in social services among a sample of 647 secondary school students from the South Moravian Region.

Keywords

Volunteering, social services, awareness, secondary school students

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Příklady aktivit realizovaných dobrovolníky v sociálních službách	16
Tabulka 2 - Mechanismy zvyšující míru dobrovolnictví	20
Tabulka 3 - Smithův A-PC (active-prosocial character) model	24

Seznam grafů

Graf 1 - Zastoupení respondentů podle typu studované školy	29
Graf 2- Zastoupení respondentů podle studovaného ročníku.....	29
Graf 3 - Dřívější zkušenost respondentů s pojmem dobrovolnictví	30
Graf 4 - Aktivní účast respondentů na dobrovolnictví za posledních 12 měsíců.....	31
Graf 5 - Informovanost respondentů o výskytu dobrovolnických programů ve svém okolí ...	32
Graf 6 - Znalost konkrétních organizací zprostředkovávajících dobrovolnickou činnost v sociálních službách.....	33
Graf 7 - Informovanost respondentů o tom, kdo se může stát dobrovolníkem v sociálních službách v ČR.....	34
Graf 8 - Vnímaný přínos dobrovolnictví v sociálních službách.....	35
Graf 9 - Způsob získávání informací o možnostech dobrovolnictví	36
Graf 10 - Zahrnutí tématu dobrovolnictví v sociálních službách do výuky	37
Graf 11 - Projevený zájem o vyšší aktivitu školy při zprostředkování informací o dobrovolnictví v sociálních službách	38
Graf 12 - Projevený zájem o více informací o dobrovolnictví v sociálních službách	38

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Benefity plynoucí z dobrovolnictví	53
Příloha č. 2 - Grafické schéma logiky dotazníku	54

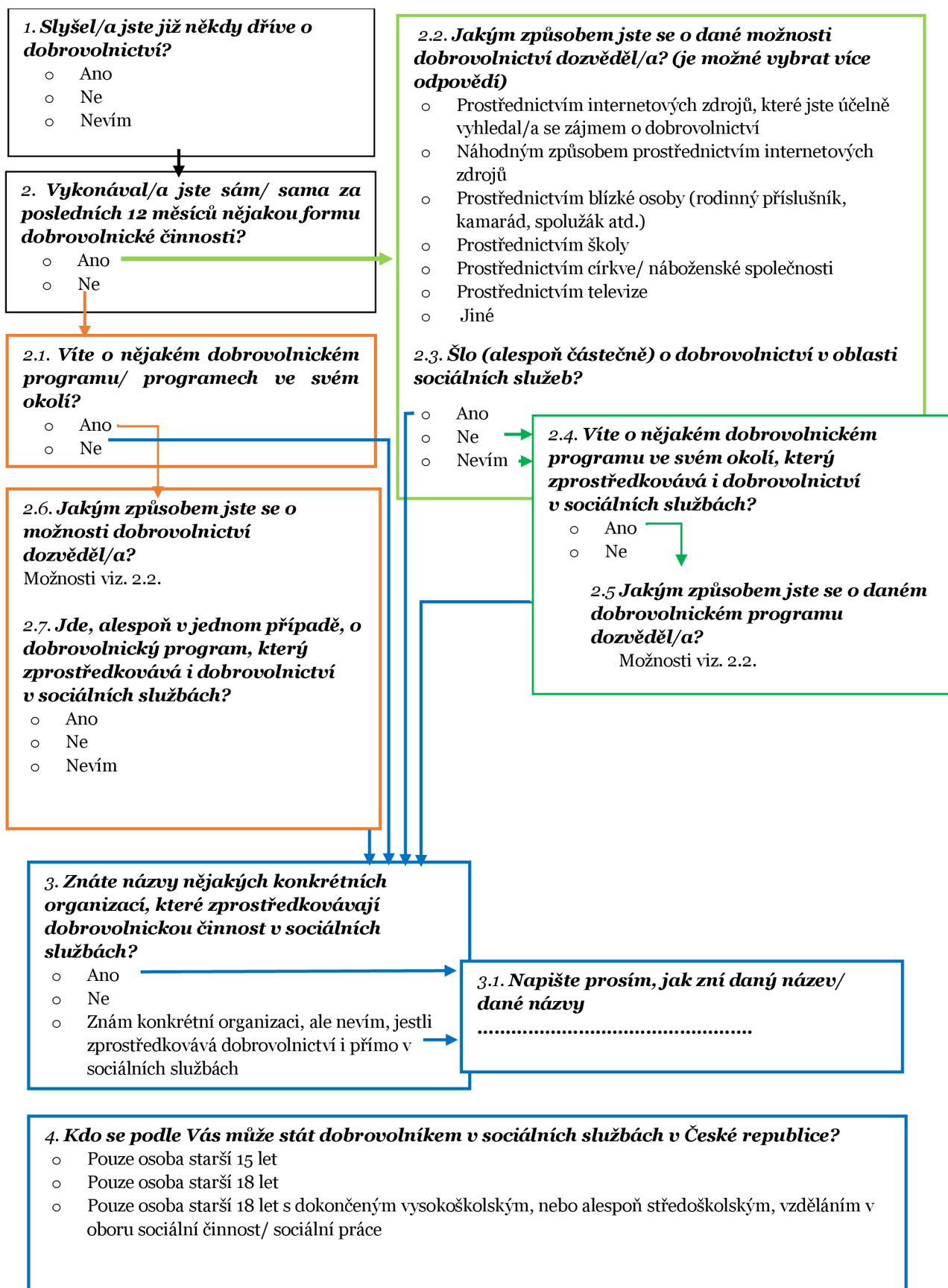
Přílohy

Příloha č. 1 - Benefity plynoucí z dobrovolnictví

	Fyzický kapitál	Lidský kapitál	Ekonomický kapitál	Sociální kapitál	Kulturní kapitál
Dobrovolníci	Prokazatelně pozitivní dopad na fyzické zdraví. Hmotné benefity plynoucí dobrovolníkům z jejich činnosti (certifikáty z absolvovaných školení, potvrzení o dobrovolnické činnosti, ocenění atd.)	Osobnostní rozvoj dobrovolníků (sebedůvěra, sebevědomí, pocit smysluplného trávení času, rozvoj odborných dovedností a znalostí, zvyšování sociální citlivosti a porozumění druhým), zvyšování atraktivity jedince na trhu práce.	Individuální hodnota dobrovolnické činnosti (hodnota bezplatně poskytnutých výhod, např. školení, akcí atd., mínus osobní výdaje spojené s dobrovolnictvím).	Získávání nových kontaktů, včetně vytváření nových přátelských vztahů. Intenzivnější účast na společenském dění. Vyšší míra důvěryhodnosti.	Osobní vztah ke své kultuře a schopnost porozumět dalším kulturám.
Organizace	Měřitelné výsledky činnosti dobrovolníků v rámci organizace (např. počet vydaných jídel). Navýšení kvantity i kvality poskytovaných služeb.	Vliv dobrovolníků na personál organizace, zvyšování diverzity pracovního kolektivu, snižování pracovní zátěže.	Ekonomická hodnota dobrovolnické činnosti po odečtení nákladů na provoz a rozvoj dobrovolnických aktivit.	Zvýšené povědomí o organizaci, pozitivní vliv na status a reputaci organizace.	Zvýšená možnost reflexe kulturní diverzity komunity (poskytování kulturně citlivých služeb)
Uživatelé služeb	Vyšší nabídka i kvalita služeb.	Osobnostní a dovednostní rozvoj uživatelů služeb.	Hodnota bezplatně poskytovaných služeb (za které by jinak museli platit).	Rozšířená sociální síť, vyšší míra participace a důvěry.	Porozumění kulturám druhých lidí.
Komunita	Vyšší kvalita i kvantita služeb poskytovaných v komunitě.	Spokojenější komunity, dovednostní a osobnostní rozvoj občanů.	Nižší zátěž veřejných rozpočtů (nižší kriminalita, lepší zdraví komunity atd.)	Rozvoj sociálních vazeb v komunitě, vyšší míra participace, sociální solidarity, inkluze, integrace, sociální koheze a vzájemné důvěry.	Vzájemné porozumění kulturám členů komunity.

Zpracováno autorkou podle: Volunteering Impact Assessment Toolkit, 2004 (in Rochester a kol., 2010, s. 167) a rozšířeno o informace z Rochester a kol., 2010, s. 162–166; a z Van Willigen, 2000, s. 308–312, [on-line].

Příloha č. 2 - Grafické schéma logiky dotazníku

5. Dokážete si na základě informací, které momentálně máte, představit, čím je dobrovolnictví v sociálních službách přínosné pro následující skupiny osob?

a) Samotné dobrovolníky	ne/ spíše ne/ spíše ano/ ano
b) Poskytovatele sociálních služeb	ne/ spíše ne/ spíše ano/ ano
c) Klienty sociálních služeb	ne/ spíše ne/ spíše ano/ ano
d) Širší společnost	ne/ spíše ne/ spíše ano/ ano

6. Jaké činnosti podle vás mohou vykonávat dobrovolníci v sociálních službách? Uveďte prosím co nejvíce příkladů, které Vás napadnou.

.....
.....

7. Měl/a byste zájem dozvědět se více informací o dobrovolnictví v sociálních službách?

- Ne
- Spíše ne
- Spíše ano
- Ano

8. Zaznělo téma dobrovolnictví v sociálních službách někdy v rámci výuky na Vaší střední škole?

- Ano
- Ne
- Nevím

9. Uvítal/a byste, kdyby Vaše škola byla aktivnější ve zprostředkování informací ohledně dobrovolnictví v sociálních službách?

10. Jste:

- Muž
- Žena
- Jiné

11. Jaký typ střední školy navštěvujete?

- Gymnázium
- Střední odborné učiliště
- Střední odborná škola (se sociálním zaměřením)
- Střední odborná škola (s jiným než sociálním zaměřením)
- Konzervatoř
- Jiné

12. Který ročník střední školy momentálně studujete?

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.